

Anikó

90

Írások, levelek, emlékek, köszöntők

Bakonyi Katalin

Levél Anikónak 2017 májusában

Drága Anikó!

Amikor e levelet fogalmazva visszagondoltam találkozásainkra, kapcsolatunkra, rengeteg emlék jutott az eszembe: az első találkozásunk a Böszik keresztelőjén, Stuttgartba menetelem kapcsán a beszélgetéseink, később a sok-sok konferencia, a csütörtöki közös ebédjeink, majd a sok autózás az iskolába. Vagy amikor bejelentettem Nektek Dávid érkezését, és a millió segítséget, azóta is, amit kaptunk Tőled, köztük a legutolsó, segítőtámasztó levél...

Mindegyikről tudnék oldalakat írni.

Most mégis arról írok, amely mélyen és hosszasan határozta, határozza meg mind a tanításhoz, mind az életemhez való viszonyomat, léteimet.

Egyetlen egyszer engedted be egy vallásórára, tán 91 tavaszán, még a kultúrházban volt az első osztály. Mit osztály, egy méhkas!

Nagyon készültem arra, hogy mit fogok hallani, mit fogok tanulni.

Gyorsan, pillanatok alatt csönd és figyelem lett a teremben, és Te halkán, mosolyogva kezdtél el mesélni. Fogalmam sincs, miről. Arra lettem figyelmes, hogy arra, szinte csak arra figyelek, hogy hogyan állsz és mozogsz a gyerekek előtt: a könnyedség, ahogy vállaid és karjaid lazán mozogtak, a szemed vidám csillogása, a sok-sok levegő, amivel beszéltél, ezek jellemezték erős és mély jelenléted, és ami a hihetetlen ottlétet kiváltotta a gyerekekből. Engem is elvarázsolt.

Másik állapot volt ez, mint amit máskor láthattam tőled.

És pontosan ez a másik állapotra törekvés, amit azóta mindig megpróbáltam, megpróbálok elérni, ha osztály előtt állok. Olyan megfigyelés, felkészülés, tanulás és tapasztalat ez, aminek soha sincsen, soha sem lesz vége.

Köszönöm ezt is, és köszönök mindent!

Bis hundert und zwanzig!!

Öleléssel és nagyon-nagyon sok szeretettel köszöntelek,

Kati

Böszörményi László

Drága Anikó!

Milyen jó volt nálad ebédelni, pár nappal ezelőtt, a Nagyhét középső napján! Milyen természetesen váltogattad a témákat a legnehezebb megismerési kérdések és a paradicsomleves között. Ha valaki éli a buddhista tanítást: „ha éhes vagyok eszem, ha szomjas vagyok, iszom...”, akkor te. Ugyanolyan gonddal és szeretettel fordulsz az élet végső nagy kérdései és a látszólag profán, egyszerű helyzetek felé. Ebből a természetes nyitottságból többet lehet tanulni, mint számos, nagy tudással megírt könyvből. Nem mintha, a könyvírás idegen lenne neked; fontos és alapvető könyvet írtál a világ egyik legnehezebb kérdéséről: a vallásról és a vallásoktatásról.

Szeretnék elmesélni egy régi történetet. Hosszú külföldi tartózkodás után Karácsonyra hazajöttünk Budapestre. Gyuri tartott egy karácsonyi előadást az Antropozófiái Társaságban, a Bimbó úton. Tele voltam vágyakozással, újra találkozni rég nem látott barátokkal, és hallgatni Gyurit. Amikor megérkeztem a Társaság előterébe, nyitva volt az előadóterem ajtaja és az első, akit megláttam, te voltál, Anikó. Mint egy villám, úgy járt át az elemi öröm: itt vagyok, minden rendben van, mégiscsak van értelme az életnek. Nehéz óráimban azóta is ezt a mindent átjáró örömet keresem.

Amikor pár napja nálad voltam, üres kézzel állítottam be. Most legyen ez a pár sor egy szál virág az ünnepi köszöntők tarka mezei csokrában.

Drága Anikó, minden jót kívánok 90. születésnapodra, maradj ilyen nyitott, jókedvű és fiatal.

Örök szeretettel:

Laci

Darvas János

1989. augusztus végén érkeztem Budapestre. Székely Gyuri várt a Déli pályaudvaron, akivel leveleztünk már a meditációról, de akivel csupán egyszer találkoztam addig – Zürichben, az 1970-es években. Anikóval csak pár nappal később, otthonukban, a György Aladár utcában. Néhányan az első Waldorf-osztály indulásáról töprengtek, amit a solymári művelődési házban terveztek elindítani. Ennek a csoportnak a vezetője Krigovszki Anna volt. Nem emlékszem, hogy ő maga jelen volt-e, de tudtam: aggódik, képes lesz-e megfelelni a feladatban rejlő kihívásoknak. Nekem nyilvánvalónak tűnt, hogy ugyan érzékelhetően jól felkészült, jól ismeri a Waldorf-módszert, hiszen két évig tanulta Németországban, de egyedül nem lesz képes megalapozni ennek a leendő iskolának a szellemiségét. Meg voltam győződve róla, hogy már az alapítás pillanatától szüksége van egy köré szerveződő és folyamatosan épülő tanári kollégiumra.

Ültünk tehát a György Aladár utcai ház nagyszobájában, ahol Gyuri dolgozni szokott. Soha nem fogom elfelejteni a pillanatot, amikor Anikó beszélni kezdett. Nyomban felfigyeltem arra amit mond, de főleg arra, *ahogyan* mondja. A „Szó“-ról beszélt, de úgy, hogy érzékeltem: tapasztalatról – vagyis inkább: *tapasztalatból* beszél. Utána megkérdeztem: nem akar-e vallást tanítani a leendő iskolában? Nem tudtam, hogy tapasztalt pedagógus, aki régóta foglalkozik vallás-pedagógiával. Igent mondott, vállalta a feladatot. Ebből, a pesthidegkúti iskolában, egy különlegesen önálló alkotó-tevékenység lett, mely hosszú ideig és nagy hatással sugárzott át a többi Waldorf-iskolára. Anikó sok embert vezetett be a Waldorf-mozgalom e különleges területére, mely mélyen érinti a gyerekek, különösen a

kamaszok lelki-szellemi fejlődését, eredetük gyökereit, szellemi céljaikat, és azt, hogy ezeket a célokat hogyan tudják megvalósítani.

Hálás vagyok, hogy partnere lehettem ebben a munkában. Szeretném emlékeztetni Öt, hogy együtt adtunk ki – István fia is részt vett ebben – egy fontos meditatív anyagot, amit Rudolf Steiner a Waldorf-tanároknak szánt. Anikó fordította kiválóan. Az évek során sokat tanultam tőle. És ha voltak is néha nézeteltéréseink, ezek csak esetenkénti szociális helyzetekről szóltak. De az alap, amin álltunk és haladtunk ebben a 28 évben, közös volt mindig. Az maradt, és maradni is fog.

Márciusban, kedves Anikó, véletlenül – vagy talán mégsem véletlenül – találkoztunk a solymári Templom téren. Sikerülhet-e szavakkal kifejeznem, mit éreztem?

Örömet. Szeretet.

Isten áldjon Téged, kedves Anikó!

János

Reinald Eichholz

für Annie

Von der Tagseite und von der Nachtseite des

Schlacken der Vergangenheit

Das Thema ‚Recht und Gerechtigkeit‘ müsste über plakative Forderungen hinaus in einer sich sozial spaltenden Gesellschaft wie im ganzen heutigen Weltgeschehen zunehmende Bedeutung gewinnen. Doch seit je gehen die Meinungen darüber, was Recht bedeutet und was es leisten kann, weit auseinander. Sind es nur die Normen, die als konkrete Rechtsordnung gelten, oder gibt es auch ein „Recht, das mit uns geboren“? Angesichts der weltweiten Verletzungen von Recht und Gerechtigkeit schwingt stets Skepsis mit, das sich „als ewige Krankheit“ fortschleichende Recht könne eine Besserung der Verhältnisse bewirken. Recht und Gesetz erscheinen wie „Schlacken der Vergangenheit“, und tatsächlich erleben wir im praktischen Alltag nur allzu oft, wie sich Paragraphen, Regelungen, Vorschriften, Bescheide, Urteile und Behördenhandeln als Hindernis allem Neuen und Vorwärtsdrängenden entgegenstellen. Statt Recht zu verwirklichen, scheint es, dass „Heerscharen von Juristen nur mit dem Ziel beschäftigt (sind), unter möglichst trickreicher Ausnützung von Gesetzen bzw. Gesetzeslücken Vorteile für sich oder ihre Auftraggeber herauszuholen“ (*Gerald Häfner*). Zu Recht entsteht daher die Frage nach den Quellen, aus denen sich eine Erneuerung des Rechts speisen könnte, und ganz sicher trifft die Feststellung zu, dass es heute allein der Mensch ist, der aus diesen Quellen schöpfend berufen ist, den Rechtsraum neu zu gestalten. Dafür zeigen sich heute jenseits des überkommenen Völkerrechts erste Konturen eines ‚Weltrechts‘, das auf der Grundlage der Würde und der Selbstbestimmung des Menschen danach sucht, dem Wesen des Rechts näher zu kommen. Es lohnt sich deshalb, der Spur nach den Quellen des Rechts genauer nachzugehen.

Den Blick auf das Recht erweitern

Das Zielbild des Rechts muss vielschichtig gedacht werden. Die Beobachtung schlackenhafter Ablagerungen im Recht trifft sicher zu. Das Gesamtbild aber ist größer. Der

Grund dafür liegt in der Tatsache, dass das Recht wie unser Dasein als Ganzes „eine vierfache Formung der Gegebenheit“ (*Gustav Radbruch*) aufweist. Dem entsprechen im Verhältnis von Mensch zu Mensch vier unterschiedliche Begegnungsebenen, der ‚Rohstoff‘ allen Rechts. Sie reichen von der äußeren Begegnung im physischen *Nebeneinander*, über die soziale Wirklichkeit, wo wir beim „Streben nach dem Richtigen“ (*Rudolf Stammler*) wie in einem *Wegeneinander* unsere wechselseitige Abhängigkeit erkennen, über die ethischen Prinzipien des Zusammenlebens im *Miteinander* bis hin zu innerster Begegnung im Wesenskern des Menschen, im *Ineinander*. Unschwer lassen sich in dieser Unterscheidung die von *Rudolf Steiner* (*Leitsatz Nr. 112*) beschriebenen Daseinsstufen wiedererkennen, in denen sich die gesamte Weltentwicklung spiegelt: die *Wesenswelt*, die Sphäre der *Offenbarung*, die von *Wirksamkeit* geprägte Lebenswelt und die *Werkwelt*.

So sind diese Begegnungsebenen nicht nur Teil einer materiellen, sondern zugleich Glieder einer nichtsinnlichen, geistigen Welt. Diesen *beiden* Wirklichkeitssphären gehört das Recht daher an, der materiellen und der geistigen. Sicherlich ist das, was als Recht geschaffen wird, irdisches Menschenwerk und daher auch vom Menschen zu verantworten. Doch hat rechtliches Handeln seine Gründung keineswegs allein ‚in dieser Welt‘; seine eigentliche Quelle liegt vielmehr in den höheren, nichtsinnlichen Sphären des Rechts, letztlich in der *Gerechtigkeit als dem Wesensgehalt* des Rechts. Ihn muss der rechtlich Handelnde in sich verlebendigen.

Die Entdeckung der Nachtseite

Was hier theoretisch beschrieben erscheint, erinnert an Erfahrungen, die *Bruno Walter* in einer Vortragsnachschrift „Von den moralischen Kräften der Musik“ schildert, Erfahrungen, die wir alle vom intensiven Erleben der Musik her kennen: Im *musikalischen* Hören gehe es ja nicht um die sinnliche Wahrnehmung in Akustik umgesetzter Noten; *Musik* entstehe, indem wir uns in den übersinnlichen Gehalt des Musikalischen einleben. Dabei können wir eine wichtige Entdeckung machen: Im konzentrierten musikalischen Erleben schwinden die Differenzen zwischen den Menschen und das verbindende „Alle-Menschen-werden-Brüder“ breitet sich aus.

Diese Erfahrung machen wir nicht nur in der Musik, sondern in jeder Konzentration vertiefenden Besinnung oder Meditation. Wir verwandeln die an unsere Egoität gebundene Aufmerksamkeit und können uns in freier Aufmerksamkeit dem Umkreis öffnen. In diesen Augenblicken ist zu bemerken, dass wir den Quellen des Mitmenschlichen näher sind als gewöhnlich. Wir erleben den real erfahrbaren Unterschied zwischen *Tagseite* und *Nachtseite* des Daseins, die Nachtseite aber nicht als Tappen im Dunkel; im musikalischen Hören, in der Konzentration oder der Meditation leben wir vielmehr mit *wachem* Bewusstsein in einer Wirklichkeit, die sonst dem Schlaf zugehört – und so erklärt sich auch, dass wir hier ‚sozialer‘ und friedfertiger sind als im Alltagsbewusstsein.

Neue Dimensionen des Rechts

Die ursprüngliche Aufgabe des Rechts, Frieden und Gerechtigkeit zwischen den Menschen zu schaffen, verweist deshalb in elementarer Weise auf die *Nachtseite* des Daseins. Friedfertigkeit und Rechtschaffenheit haben ihren wahren *Quellort* nicht in äußeren Gesetzen, Regelungen oder Vereinbarungen des ‚positiven‘ Rechts, sondern in den ‚überpositiven‘ Dimensionen des Rechts auf der Nachtseite. Erst von der Nachtseite her wird deutlich, dass Urbild und eigentliche Quelle des Rechts der Wesenseinklang im Geistigen ist. Im wahren Wesen des Menschen hebt sich der Widerspruch von Egoität und Sozialität auf. Hier wird das ‚männliche‘ Prinzip der Individualisierung gehoben in das Einende des ‚weiblichen‘ Prinzips der Sophia (*Michael Debus*).

Was ‚richtiges Recht‘ ist, wird gewonnen aus der Verbindung dieser höheren Wirklichkeitsschichten des Rechts mit dem sozialen Leben. Erst in dem Zusammenspiel der Nacht- und der Tagseite bilden sich die Maßstäbe dafür, was im Einzelfall konkret Rechtens ist. Denn stets befinden sich Sollen und Sein in einer „unlösbaren Strukturverschlingung“ (*Arthur Kaufmann*), die im Blick bleiben muss, wenn im Konsens ‚geltendes Recht‘ gesucht wird. So bleibt die Nachtseite immer als letzter Maßstab gegenwärtig, vor dem sich die äußere Rechtsordnung legitimieren muss.

Wege zu den Quellen

In der juristischen Praxis bildet die demokratisch gegründete Rechtsordnung den Ausgangspunkt der Rechtsfindung. Für den Juristen tritt die Nachtseite nur ins Bewusstsein, wenn es um die tiefere Legitimierung des Rechts geht. Dann muss er aufgreifen, was jenseits des fachlich Juristischen jeder Mensch in sich wachrufen muss: das von der Nachtseite gespeiste Rechtsgefühl als Wegweiser zu den Quellen des Rechts als der Grundlage individuellen rechtlichen Handelns. Deshalb müsste es zu den wichtigsten Aufgaben eines erweiterten Rechtsverständnisses gehören, die Wege, die das Rechtsgefühl geht, genauer zu beschreiben und herauszufinden, wie die Nachtseite des Daseins planvoll und im Sinne objektivierbarer Erfahrbarkeit aufgesucht werden kann. Es müsste gelingen, die Subjektivismen – Vorurteile, Emotionen und persönliche Intentionen – aus jedem Urteil „heraus zu schmelzen“ (*Rudolf Steiner*). Es bedarf einer „Willensumkehr“, um dem definitorisch-dialektischen Rechtsdenken des Tagesbewusstseins zu entkommen. Unser zugreifendes Alltagsdenken muss sich in „empfangende Aufmerksamkeit“ (*Georg Kühlewind*), unser von Sympathie und Antipathie geprägtes Fühlen in hellfühlende Empathie und unser intentionales Wollen in selbstlosen „sanften Willen“ (*Georg Kühlewind*) verwandeln. Dadurch können im systematischen Üben Erfahrungen entstehen, die anfänglich das Bewusstsein für die Nachtseite auch des Rechts öffnen und ‚valide‘ Erkenntnisse des Richtigen möglich machen.

Bilder der Nachtseite

Wenn man sich vergegenwärtigt, dass hinter den beschriebenen Schichten des Rechts die von *Rudolf Steiner* im 112. Leitsatz angesprochenen Wirklichkeiten stehen, so kann verständlich werden, dass sich das Recht beim Blick auf die Nachtseite von der Geistigkeit des ganzen Kosmos hintergründet zeigt. Im menschlichen Ich leuchtet als ‚innerer Gesetzgeber‘ und höchste Instanz die „Sonne der Gerechtigkeit“ (*Maleachi* 3,20) selbst auf. Darauf gründet sich die Fähigkeit des Menschen, das Rechte zu tun und am Ende der Erdenentwicklung selbst „Recht-Schaffender“ (*Apk.* 22, 11) zu werden.

Alle überpositiven Stufen des Rechts weisen diese geistigen Bezüge auf. ‚Hinter‘ der *Wertordnung* des Rechts erscheint die Zwölfheit des Tierkreises als Kosmos der Rechtsideen, und die *Rechtskultur* als Lebensschicht des Rechts kann als Ausdruck der Lebensprozesse in der Sphäre der Planeten wahrgenommen werden.

In den Gegebenheiten des äußeren Rechts können wir vor diesem Hintergrund eine bedeutsame Beobachtung machen. Wiewohl ganz der materiellen Welt zugehörig, weisen sie – etwa im Gebot der Unverletzlichkeit der Menschenwürde – doch unverkennbare Spuren dieser höheren Welten auf, zumal wenn die Menschenwürde heute mehr und mehr als letztgültige Quelle des Rechts erkannt wird.

Rückwirkungen auf Rechtsverständnis und Rechtspraxis

In diesen Zusammenhängen lassen sich die entscheidenden Impulse finden, wie im Alltag richtiges Recht gestaltet werden kann. Der Blick von der Nachtseite fordert dazu heraus, die Formen des äußeren Rechts mit aller Sorgfalt darauf abzustimmen, wofür sie

‚Gefaß‘ sein sollen. So hängt die Alltagserfahrung, dass Recht verhärtet und erstarrt, damit zusammen, dass das gesetzte Recht als Gefäß zu *fest* geworden ist für den Strom einer lebendigen Rechtskultur. Überall, wo Entwicklung möglich sein soll, muss das Recht deshalb andere Gestalt annehmen. Anstelle des *festen*, müssen wir *flüssiges* Recht gestalten, das Beweglichkeit zulässt und Offenheit für die lebendigen Prozesse des Zwischenmenschlichen schafft. Dabei ist als innerer Gesetzgeber stets das Gewissen aufgerufen, um in der gesetzgeberischen Tätigkeit wie im Alltag zwischenmenschlicher Begegnungen dem Anspruch der Gerechtigkeit als der im Wesen des Menschen gegründeten *δικαιοσύνη* gerecht zu werden. Im Entwicklungsgang der Menschheit scheint dahinter die große Aufgabe des Rechts auf, das „Gewissen der Menschheit“ zu wecken, um im Geist der *Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte* die „Anerkennung der angeborenen Würde und der gleichen und unveräußerlichen Rechte aller Mitglieder der Gemeinschaft der Menschen“ als das Ziel künftigen

Rechtschaffens zu verwirklichen.

(2017)

Rotraut Eichholz

INKLUSIVE MOMENTE IM RELIGIONSUNTERRICHT EINER ACHTEN KLASSE AUF EINER REISE ZUM URSPRUNG DES CHRISTENTUMS

Nach der Landung auf dem Flughafen Ben Gurion in Tel Aviv, den strengen Sicherheits- und Passkontrollen geht es sogleich mit dem Bus Richtung Jerusalem. Von weitem leuchten die hellen Kalksteinbauten auf der Höhe unter blauem Himmel. Beim Jaffator angekommen, lassen wir das Reisegepäck im Bus und machen uns auf, geradewegs zu Fuß auf der King David Road in die Altstadt zum Basar. In all dem unterirdischen Gewühl und Lärm von Menschen verschiedenster Sprachen und Nationalitäten müssen wir immer wieder aufpassen, dass unsere Gruppe zusammenbleibt. Durch die engen Gassen mit den duftenden Gewürzläden, den Schmuckverkäufern, den Olivenholzschnitzereien drängen wir uns, bis wir dem untersten, übel riechendem Bereich der Fleischverkäufer durch eine enge verwinkelte Treppe einer nach dem anderen nach oben in die frische Luft entkommen. Plötzlich stehen wir an einer breiten Freitreppe, von deren Stufen aus wir durch Säulenarkaden die goldene Kuppel des Felsendoms in der Sonne glänzen sehen. Noch wenige Schritte und wir stehen alle auf dem Plateau des Tempelbergs und lassen unsere Blicke über Jerusalem schweifen.

So kommen wir in der Stadt an, die Brennpunkt dreier Religionen ist, voll explosiver Spannungen. Dann geht es zu der Quelle des Jordan am Fuß des Schnee bedeckten Hermongebirges im Norden des Landes. Von dort aus folgen wir dem Fluss bis zu seiner Mündung ins Tote Meer an den tiefsten Punkt der Erde. Dies sind die ersten Stationen unserer Religionsepoche, die wir uns als Reise durch Israel in vielen lebensvollen Bildern ausgemalt haben. Ich habe dabei die Rolle einer „Reiseleiterin“ übernommen, weil ich selbst zwei Reisen nach Israel gemacht habe, die tiefe Eindrücke in mir hinterlassen haben. Mir war eine erstaunliche Kongruenz von geographischem Ort und Ereignissen des Evangeliums aufgegangen. Das eigene Erleben war es also, dass mich

bewogen hat, den Blick der Jugendlichen zunächst auf die Landschaft zu lenken. Und so traute ich mir zu, ihnen jenseits von Religions- und Konfessionsgrenzen sehr konkret das Zentralereignis der Menschheitsgeschichte erlebbar zu machen. Doch zunächst:

Wer sind wir?

„Wir“, das ist die achte Klasse der Windrather Talschule, der Klassenlehrer, die Religionslehrerin und zwei Integrationshelfer. Zwanzig Schülerinnen und Schüler gehen in diese Klasse. Davon werden zwei Schüler von Integrationshelfern begleitet, vier Schüler sind im vorigen Schuljahr als syrische Flüchtlinge zu uns gekommen. Für das Thema dieser Epoche sind die sehr verschiedenen religiösen Vorprägungen der Schülerinnen und Schüler durch ihre Herkunft Herausforderung und Chance zugleich: religiös eher uninteressiert, traditionell Konfessions-gebunden, Zeugen Jehovas, Christengemeinschaft und eben der Islam. Die muslimischen Mitschüler sind mit ihrer Religion vertraut, was in der Zeit des Ramadan mit Zuckerfest und später am Opferfest des Islam deutlich wurde. Gleiches läßt sich von den deutschen Jugendlichen nur begrenzt sagen. Dass es im Laufe des Jahres freie Tage gibt, ist sehr willkommen, ohne dass manche genauer wissen, was diese Feste bedeuten. Ich wollte also im Einvernehmen mit dem Klassenlehrer, dass die Jugendlichen alle einmal in ihrer Schulzeit mit dem Ursprung des Christentums in Berührung kommen. Die religiösen Vorprägungen wollte ich, so gut es ging, einbeziehen, aber doch auch durch das aktuelle Miterleben hinter uns lassen und so Offenheit für neue Blickrichtungen gewinnen.

Inhaltliche Grundlegung

Der Ursprung des Christentums ist mit einer ganz bestimmten Zeit, einem ganz bestimmten Ort verbunden. Das, was in den Evangelien über Christus als Mensch berichtet wird, ist eingebettet in die Landschaft Palästinas. Das Erlebnis, wie hier Ort und Ereignis übereinstimmen, kann eine solide, sachlich richtige Grundlage für das Verstehen der Verbindung des Göttlichen mit den irdischen Gegebenheiten von Raum und Zeit bilden. Nur in dieser Verbindung, so ist meine Überzeugung, kann dieses zentrale Thema heutzutage für die Jugendlichen erschlossen werden. Das freilich ist hier gedanklich für Erwachsene formuliert – die Jugendlichen brauchen sinnenfällige Erlebnisse. Um die geht es mir. Deshalb machen wir eine „Reiseepoche“ in Fachstunden von insgesamt drei Wochen, zwei Wochen im Herbst, eine im Frühjahr.

Zugang zum Thema

Die Frage, was Jugendliche mit diesem Thema anfangen können, führt zu der Frage, was für sie in der Umbruchszeit der Pubertät für ihre eigene Entwicklung hilfreich und klärend sein kann und weiter zur Frage der menschlichen Entwicklung ganz allgemein. Kann das große Bild der Menschwerdung Gottes in ihnen Resonanz finden, und zwar so, dass sie ihre eigene Entwicklung, Mensch zu werden, darin entdecken können? Und gilt dieses Ereignis über alle Religionsgrenzen hinweg? Kann auch ein im Islam aufgewachsener Mensch den Kern verstehen? Und weil es sicher auch für die syrischen Mitschüler sinnvoll ist, dass sie die christlichen Wurzeln kennen lernen, die unsere Kultur geprägt haben, gehe ich davon aus, dass alle, so verschieden sie sind, in dem Thema etwas für sie Weiterführendes finden können.

Vorbereitung und erster Einstieg

Vor Beginn der ersten Epochenzeit habe ich zweimal hospitiert, um ein Bild von der Klasse zu bekommen, für mich eine wichtige Inspirationsquelle für den Unterricht. Ich sah dort Lebhaftige, Stille, Vorsichtige, Forschende, Schnelle, Langsame. Ich hatte einen ersten Eindruck von der Vielfalt der Jugendlichen und sogleich die Aufgabe vor Augen, wie bei dieser Heterogenität im Verlauf der Epoche alle auf ihre je eigene Art einbezogen werden könnten, ohne dass jemand unterwegs verloren geht.

Deshalb habe ich gleich zu Anfang der Epoche die hellen, kritischen Geister vor Augen gehabt und mit dem Widerspruch von Name und Realität der Stadt Jerusalem als „Grund des Friedens“ und Palästinas als „Heiliges Land“ begonnen. Damit war sofort der ganz aktuelle Bezug zum Zeitgeschehen hergestellt, denn unsere Jugendlichen wissen von den gewaltsamen „unheiligen“ Auseinandersetzungen zwischen Israelis und Palästinensern konkret durch Menschen aus Gaza, die in unserer Schule ein- und ausgehen.

Unterwegs in Israel Jerusalem

Auf dem Tempelberg angekommen, wird der Felsendom für alle zu einem Magnet der Aufmerksamkeit. Für Juden, Christen und Mohammedaner hat er große Bedeutung;

er wird mit der Opferung Isaaks durch Abraham, sowie der nächtlichen Reise Mohammeds und dem Empfang des Koran verbunden. Ob das mit dem schwarzen Felsen wirklich so ist, wie geschildert, fragte kritisch ein Schüler. Der Hinweis, ihn selbst gesehen zu haben und die geologische Erklärung bildeten die Brücke, um Frage und Frager einzubeziehen. Dass dieser Ort für einen der muslimischen Schüler besonders wichtig ist, zeigte sich Tage später, als dieser eine schöne eigene Zeichnung vom Felsendom mit Bezug zur aktuellen politischen Situation von zuhause mitbrachte.

Der Jordan von der Quelle bis zur Mündung

Als wir am Tag darauf wie geplant dem Jordan folgen, haben wir uns die ganz konkreten geographisch-geologischen Gegebenheiten angesehen, die seinen Lauf prägen. Wir haben das reich blühende Galiläa vor Augen gehabt, dann den Flusslauf entlang immer karger werdende Pflanzenwachstum in Samaria bis hin zu Judäa, das zur Wüstenregion des Toten Meeres gehört, wo alles Wachsen zu Ende geht. Alle bis auf zwei haben sich getraut, von dem bitteren Salzwasser des Toten Meeres zu kosten, das ich von meiner ersten Reise mitgebracht hatte.

Mir ging es darum, dass durch vielfältige Sinneseindrücke Erlebnisdichte entsteht, damit wir eine sichere äußere Grundlage haben und die Jugendlichen die Orte, die später in der Schilderung des Evangeliums wichtig sind, schon kennen lernen. Diese Erkundung haben alle voll Interesse mitgemacht. In die Tafelskizze mit Höhenangaben und farblicher Charakterisierung fügten die Jugendlichen wie bündelnd drei Symbole für das Jordanwasser ein: einen Schneekristall für seinen Ursprung, eine Rose für Galiläa und einen Salzwürfel für seine Mündung.

Unterwegs im Evangelium

Die Taufe – Judäa

Wir sind den Menschenscharen von Jerusalem zwölfhundert Meter hinab zu Johannes an den Jordan gefolgt. Es war wie ein Ruck aus unserer Zeit in die Gegenwart der Zeitenwende, für mich verbunden mit der bangen Frage: Wie werden die damaligen Ereignisse für die Jugendlichen aktuell?

Die Schilderung, wie Johannes zu den Menschen von der Sinneswandlung spricht und die Taufe vollzieht, lebt von der Atmosphäre der Wüstenregion um das Tote Meer. Da aber sehen wir, wie auch Jesus aus Nazareth kommt und Johannes um die Taufe bittet. Das Ereignis des Untertauchens bis an die Grenze der Bewusstlosigkeit am tiefsten Punkt der Erde, dann im Auftauchen das herabkommende Licht in Gestalt der Taube und zugleich die Stimme von oben – dieses Urbild konnte entstehen, weil die ganze Runde voll aufmerksamer Hörbereitschaft war. Berührt hat mich während des Erzählens, dass ein Schüler zwischen mir und seinem Betreuer still sitzend zugehört hatte, der sonst die Angewohnheit hat, unablässig hin und her zu schaukeln.

Die Versuchung – Judäa

In der nächsten Stunde stand die Versuchungsgeschichte im Mittelpunkt. Wir sind dem Weg in die Einsamkeit der Wüste gefolgt. Hier sehen wir, wie das Menschwerden des Gottessohnes verhindert werden soll. Wenn etwa eingetreten wäre, was der Widersacher suggeriert, dass der Sturz von der Zinne des Tempels für Christus aufgefangen worden wäre, dann würde eine Grundbedingung, die mit dem Menschsein unlösbar verbunden ist, fehlen: das Fallen in die Schwere. Spontan haben wir ausprobiert, wie das mit dem Naturgesetz der Schwerkraft funktioniert: wir stiegen auf die Stühle und versuchten zu springen, ohne auf dem Boden zu landen! Das brachte nach der konzentrierten Aufnahme der Taufe einen lockeren Tumult mit viel Lachen und vergeblichen Flugversuchen unterschiedlichster Art. Bis auf eine Schülerin, der das möglicherweise zu albern war, machten alle mit.

Erste Jüngerberufung – Galiläa

Weiter ging es nun auf unserer Wanderung von der Wüstenregion Judäa erneut Richtung Norden Jordan aufwärts auf einsamen Wegen durch Samaria nach Galiläa. Am See Genezareth sucht Christus die Menschen und ruft sie aus dem gewohnten Leben von ihren Fischerbooten weg zu neuen Aufgaben. Das Motiv, einsam zu sein und zugleich Menschen zu suchen, ist für Jugendliche ein zentrales Thema und wirkt wie ein Resonanzboden, der die Aufnahme des Bildes erleichtert. Den Ausdruck „zu Menschenfischern machen“ kannte ein Schüler und verband ihn mit dem Begriff „Apostel“. Auch andere meldeten sich hin und wieder und ergänzten aus eigenem Wissen

– ein Hinweis, dass einige doch schon etwas aus den Evangelien kannten.

Erste Wirksamkeit – Galiläa

Die Schilderung der ersten Wirksamkeit von Christus in Galiläa war offenbar nicht gut genug gelungen. An Mienen und Haltungen sah ich, dass manche anderweitig „unterwegs“ waren. Die Übertretung des Sabbatgebotes um des Menschen willen hätte als Einstieg in aktuelle Fragestellungen zünden müssen. War der Bezug zu den Jugendlichen nicht dicht genug, die eigene Präsenz nicht auf der Höhe der erzählten Ereignisse? Umso mehr überraschte mich der Eindruck des Klassenlehrers, dass ein Mädchen gerade in dieser Stunde im persönlichen Konflikt von äußeren Vorgaben und frei verantwortetem Handeln etwas gewonnen habe...

Die Berufung der Zwölf – Galiläa

Das Thema der folgenden Stunde war, wie Christus den Kreis der zwölf Jünger beruft. Ich wollte das Bild der Zwölf mit dem Dreizehnten in der Mitte in den Jugendlichen „verankern“. Wie wird dabei Erlebnisdichte für alle erreicht? Mit gelber Kreide habe ich auf dem Teppichboden einen Kreis mit zwölf Strahlen gezeichnet, sofort von den Schülern als Sonne benannt. Zwölf von ihnen stellten sich jeder an einen Strahl und bildeten so einen Kreis, die anderen hatten den Blick von außen. Jeder stand für einen Monat des Jahres und benannte ihn. Ich fügte die Tierkreiszeichen dazu. In einem nächsten Schritt schrieb ich die Namen der fünf Jünger, von deren Berufung schon die Rede war, zu den Sternzeichen und ergänzte die fehlenden sieben. Die ganze Zeit über stand der Schülerkreis. Ich hatte das deutliche Gefühl, dass die Jugendlichen im Tun verstanden, was Markus in der griechischen Fassung des Evangeliums mit dem lapidaren Satz sagt: „Er machte sie Zwölf“. Als wir noch die Christusinitialen in der Mitte der Sonne ergänzten, war das Bild vollständig. Dass es angekommen war, zeigte der Wunsch der Klasse am nächsten Tag, es nach dem Entfernen durch die Reinigungskräfte sofort wieder nachzumalen. Als an diesem Tag studierende Gäste aus Berlin in der Klasse waren, konnten die Jugendlichen jedenfalls gemeinsam die Namen vollzählig nennen.

Das Bekenntnis des Petrus – Galiläa

Mit seinen zwölf Jüngern macht sich Christus auf den Weg zu den Quellen des Jordan, wo wir bereits zu Beginn unserer Reise waren. Wir sind eine Kalkwand hinaufgeklettert und haben von oben gesehen, wie unter uns der Jordan frisch aus dem Felsen hervorquillt. Um allerdings den Ursprung seines Wassers zu erblicken, mußten wir uns umwenden zu den Schnee bedeckten Höhen des Hermongebirges. So konnten wir leichter verstehen, dass Christus gerade hier den Jüngern die Frage nach seiner Herkunft stellt. Und es ist einleuchtend, dass Petrus an diesem Ort wie von oben antworten kann: „Du bist Christus der Sohn Gottes“. Wieder war das Zusammenstimmen von Landschaft und Ereignis tragfähig.

Das Vaterunser – Galiläa

Auf unserer weiteren Wanderung machten wir Halt am „Berg der Seligpreisungen“ mit weitem Blick über den See in seiner unvergleichlichen Lichtaura. Hier spricht Christus zu den Jüngern über das Beten und lehrt sie das Vaterunser.

Gemeinsam haben wir Lehrer versucht, ein Gespräch über „Beten“ anzuregen. Nach einigem Zögern kam es in Gang. Ist es das Sprechen des Vaterunsers, wie es zwei

Mädchen aus ihrem Konfirmandenunterricht kennen? Ist es wie ein inneres Gespräch in Zeiten der Unsicherheit und Zweifel? Ist der Morgenspruch vielleicht auch so etwas? Was ist der Spruch vor dem Essen oder vor dem Schlafengehen? Sicherlich sollten es nicht viele Worte sein, wie ein Schüler aus dem Matthäusevangelium über das „Plappern wie die Heiden“ zitierte. In der nächsten Stunde haben wir das Vaterunser gemeinsam gesprochen – wohlgebet nicht als Gebet, aber als „Menschheitswort“, das jeder kennen sollte. So konnten auch die muslimischen Schüler dabei sein.

Das Sämannsgleichnis – Galiläa

Der See ist der Ort vieler bedeutsamer Ereignisse. Von einem Boot aus spricht Jesus zu den dicht gedrängten Menschen am Ufer in Gleichnissen. Es kam mir darauf an, eins der Gleichnisse gedanklich genauer durchzuarbeiten. Ich habe das Gleichnis vom Sämann ausgewählt und erzählt. Was ist ein Gleichnis? Aus dem Mathematikunterricht kannten die Jugendlichen die Bedeutung des x in einer Gleichung als Platzhalter für eine Größe, aus der sich die Lösung ergibt. Was steht im Sämannsgleichnis wofür? Das war ein verständlicher Einstieg. Die Herausforderung, gedanklich in das Gleichnis einzudringen, erleichterte durchaus das Gespräch, anders als bei dem sensiblen Thema „Beten“, wo jede Äußerung auf einen Schutzraum angewiesen ist. Schritt für Schritt konnten wir uns über die vier Möglichkeiten austauschen, wie „der Same“ verdirbt oder Frucht bringt. Das Erlebnis, dass etwas wie von Disteln und Dornen erstickt untergeht, war den Jugendlichen vertraut. Auch, wie viel Willensanstrengung nötig ist, einen Acker umzupflügen und frei von allem zu machen, damit Neues gedeihen kann, kannten sie – zum Beispiel vom Roggensäen in der dritten Klasse. Einer Schülerin ist die Loslösung des Begriffs „Sämann“ von der Ebene der Gleichniserzählung gelungen. Sie verwendete den Begriff im Zusammenhang eines anderen Unterrichts ihres Lehrers, indem sie sagte, er sei jetzt ein „Sämann“ gewesen. Das war im Sinne eines eigenständigen Lernwegs der schöpferische Moment.

Das Gespräch am Brunnen – Samaria

Noch in derselben Stunde sind wir weitergezogen durch Samaria an den Jakobsbrunnen, wo Jesus sich von seiner Wanderung am Brunnenrand ausruht. Dort entwickelt sich ein Gespräch zwischen ihm und der samaritanischen Frau über Durst und Wasser, über die alte und neue Weise zu beten. Statt zu erzählen, habe ich dieses Ereignis zum Anlass genommen, die ganze Geschichte aus dem Johannesevangelium zu lesen, damit die Jugendlichen einmal den Klang des Evangeliums hören. Sie haben gut zugehört, und nach meinem Eindruck hat der Text zu allen gesprochen. Auch hier erlebte ich, wie fruchtbar Teamarbeit ist. Der Klassenlehrer stellte nämlich den Bezug zum Sämannsgleichnis her: er machte ihnen bewusst, sie hätten gerade jetzt beim Aufnehmen der Geschichte soviel Willensanstrengung aufgebracht, wie zum Bereitmachen eines guten Ackers nötig sei.

Die Ehebrecherin im Tempel – Judäa

In der letzten Stunde sind wir wieder zum Ausgangspunkt unserer Reise gekommen, nach Jerusalem in den Tempel. Anders als die blühende, liebliche Landschaft Galiläas ist Judäa eine Region der Extreme von Tageshitze und Nachtkälte, Wachstum, das der Trockenheit abgerungen ist, Leben und Tod. In dieser harten Realität des Entweder-Oder wird in früher Morgenstunde eine Ehebrecherin von den Pharisäern und Ältesten zu Jesus in den Tempel gebracht. Sie drängen ihn zu der Entscheidung über die Steinigung der

Frau nach dem Gesetz Moses.

Hier ging es mir darum, dass die Entscheidung, dem Gesetz zu folgen oder dem eigenen Gewissen zum Thema wird. Am Schicksal der Frau und ihrer Ankläger kann der Wandel vom äußeren Gesetz zu dem Gesetz im Inneren des Menschen als Kern des Christentums erlebbar werden. Die Frage, ob äußere Einflüsse oder das eigene Gewissen unser Handeln bestimmen, begleitet uns täglich. Und das Evangelium kann als Ermutigung verstanden werden, eigene Verantwortung zu übernehmen. Wie das die Jugendlichen sahen...die letzte Stunde war jedenfalls zu Ende und der nächste Lehrer stand schon in der Tür.

Intermezzo

Zwischen dieser Epoche und der im April folgenden hat die achte Klasse ihr Klassenspiel „Christmas Carol“ nach Charles Dickens aufgeführt, in Biologie den Bau des Menschen kennen gelernt und in Deutsch erste Einblicke in die Lebensgeschichte von Menschen gewonnen – für die Weiterführung der Religionsepoche vor Ostern eine ideale Vorbereitung! Denn dann sollte es um die schwer zu erfassenden letzten Ereignisse der Christusbiographie auf der Erde, um Tod und Auferstehung, gehen.

Didaktische Anmerkung

Welche Inhalte geeignet sind, altersgemäße Anregungen für die Entwicklung eines Heranwachsenden zu geben, ist eine Frage didaktischer Herangehensweise. Vierzehnjährige haben weitgehend die fraglose Verbindung zwischen sich und der Welt verloren. In diesem offenen, auch ungesicherten Zustand suchen Jugendliche anderes „Futter“ als „tradierte Glaubenswahrheiten“, und schon gar nicht im Fach Religion. Wenn aber das unerhört Neue der Christusbiographie Thema wird, gestützt durch nüchterne Tatsachen, kann Religionsunterricht durchaus ‚cool‘ werden. Aufgrund der eigenen Erlebnisse an Ort und Stelle bot sich für mich also an, nicht Jugendbücher oder Fragen aus der Religions- oder Konfessionsgeschichte zum Thema zu machen, sondern die Ereignisse am Ursprung des Christentums selbst. Mir musste allerdings klar sein, dass diese Unmittelbarkeit einigen Mut erfordert, weil ich mich mit meiner eigenen Überzeugung, dass hier das höchste Geistige im irdisch Gewordenen zu finden ist, stelle, ohne dass damit gemeint sein kann, dass die Jugendlichen übernehmen, was mir wichtig ist. Und doch ergibt sich der „Stoff“ nur aus der inhaltlichen Darstellung in Verbindung mit mir als Lehrerin.

Methodische Fragen zu einem inklusiven Unterricht

Im Rückblick auf die ersten beiden Wochen war mir die lange Pause durchaus hilfreich für die Frage, inwieweit diese Religionsstunden dem Anspruch eines inklusiv gestalteten Unterrichts nahe gekommen sind, der Aufgabe also, eines alle Schülerinnen und Schüler einschließendes Lebens und Lernens in Beziehung.

Für die Substanz eines solchen Unterrichts ist die Gestaltung nach zwei methodischen Ansätzen fruchtbar: die bildkräftige Ansprache der Klasse als Gesamtheit im Darstellen der Inhalte und die individuelle Aneignung in intensiver Eigenarbeit jeder Schülerin und jedes Schülers nach ihren individuellen Begabungen.

Der Bildhaftigkeit kam zugute, dass ich die Landschaft Palästinas aus eigener Anschauung schildern konnte. Das erschien mir als Bedingung, dass die Thematik trotz der sehr unterschiedlichen religiösen Vorprägungen bei Schülerinnen und Schülern gute

Resonanz gefunden hat, und auch die muslimischen Schüler mit Interesse gefolgt sind.

Diesen Stunden fehlte allerdings die eigenständige, individuelle Durcharbeitung – was in dem zur Verfügung stehenden Zeitrahmen kaum anders sein konnte. Dieser wichtige Aspekt, der zeigen kann, wie und was aufgenommen worden ist, war in den gelegentlichen Beiträgen – wie der Zeichnung vom Felsendom – oder in Fragen allenfalls anfänglich präsent. Und das Gespräch in der Gruppe, das durchaus diese Funktion übernehmen könnte, war nur hin und wieder in Gang gekommen. Das ruhige Aufnehmen der Taferzählung durch den oft unruhigen Schüler und die zugewandte Stimmung in der Klasse gaben mir aber doch das Gefühl des gegenseitigen Verstehens.

Im Vorblick auf die dritte Woche war also deutlich, dass ein Ausgleich dieser zwei Aspekte nötig war. Dieses Mal stand mehr als eine Unterrichtsstunde zur Verfügung. So hatte auch die individuelle Arbeit Raum, zumal das in der Zeit des „künstlerischen Beginns“ am Morgen ohnehin angelegt war.

Ich wählte das „Abendmahl“ von Leonardo da Vinci, gleichsam als Fenster, durch das der Blick in die Ereignisse der Passion geführt werden kann. Das kam sowohl der Darstellung, als auch der Eigenarbeit zu Gute. Im Zeichnen von frei gewählten Motiven gab es die Möglichkeit, sich das Bild eigenständig zu erobern.

Leonardo da Vinci und das Abendmahl

Das Abendmahl bildete das Zentrum dieser Morgenstunden. In einer Reproduktion von immerhin zwei Metern Breite waren Aufbau und Gestalten doch recht gut zu erkennen und ließen ahnen, wie anders noch das Original in Mailand wirken muss. Das Bild immer vor Augen, sind wir in der ersten Stunde der Lebensgeschichte Leonardos bis zum Schaffen dieses außergewöhnlichen Werkes gefolgt. Wie im Herbst schon der Lauf des Jordan und ganz zentral das Christusleben, so war auch hier wieder eine Biographie das Thema. Ergänzt wurde es in der folgenden Stunde durch die dramatische Geschichte des Bildes selbst. Im Echo eines Schülers, der das „sehr interessant“ fand, klang die Aufnahmebereitschaft der anderen mit.

Das Zeichnen

Von nun an kam auch die eigene Arbeit zu ihrem Recht. Und beide Elemente förderten sich gegenseitig. Das zuvor Gehörte erschloss vielerlei Aspekte des Bildes, und das Zeichnen wiederum förderte das Sehen und Zuhören. Zunächst sahen wir uns das Bild genauer an, unter anderem mit der Frage, wo sich die Fluchtlinien treffen. Nachdem deutlich geworden war, dass alle Linien in der Christusfigur zusammen kommen, haben wir den Halbkreis vor dem Bild aufgelöst. Jetzt saß jeder allein vor seinem Tisch mit der neuen Aufgabenstellung. Nach einigem Suchen hatten alle ihr Motiv gefunden und waren still an der Arbeit, bis auf ein Mädchen, das in dieser Stunde keinen Strich machte. Warum? Ich hatte mir schon Differenzierungsmöglichkeiten für sie überlegt, doch am nächsten Tag, als wir farbige Pastellkreiden und Kohle zur Auswahl hatten, dazu drei unterschiedlich große Blätter, war auch sie fraglos dabei und zeichnete wie alle ihr Motiv! FOTOS

Vom Letzten Abendmahl zum Tod am Kreuz

Die „inklusive“ Kraft eines solchen Kunstwerkes erschließt leichter als viele Worte das Geschehen. Leonardo hat für sein Abendmahlsbild den Augenblick gewählt, der auf

die Aussage folgt: „Einer unter euch wird mich verraten“. Judas, seine Tat, sein Schicksal und mit ihm die dunkle Seite des Todes sind augenblicklich präsent. Der Aufruhr in der Jüngerschaft mit den Fragen: „Herr, bin ich es?“ wird zur Öffnung für alles, was voranging und folgen wird bis zum Sterben am Kreuz. In dieser Stimmung, immer das Bild vor Augen, konnte ich skizzenartig andeuten, wie sich das Christusleben vollendet. Manches war aussprechbar, was sonst eher ungesagt bleiben muss.

Und die muslimischen Schüler?

Auch das ist eine Frage an Inklusion, an Teilhabe. Anfangs war ich unsicher, was und wie ich in ihrem Beisein sprechen sollte. Jesus als großen Propheten kennen und schätzen sie; der Islam aber hat keinen Zugang zu dem am Kreuz gestorbenen Gottessohn. Drei der muslimischen Schüler sind bei mir im Deutschunterricht. Wir kennen uns gut und haben über vieles auch aus dem Religionsunterricht gesprochen. Einmal wollten sie, dass wir uns den großen Bildband über Leonardo ansehen, Seite für Seite. Darin stießen wir auf das Bild einer Kreuzigung von einem anderen Maler. Alles wollten sie darüber wissen. Einer von ihnen fragte mich dann, welche Religion ich gut fände. Dass der Mensch gut ist und Gutes tut, das ist mir wichtig, sagte ich, und das kann er in jeder Religion. Ich hatte den Eindruck, er hatte verstanden, was uns darin verbindet.

Von der Grablegung zur Auferstehung

In der letzten Stunde habe ich dann versucht, die Grenze vom Sichtbaren zum Unsichtbaren zu berühren und damit für die Jugendlichen den Schritt anzudeuten, der von der Grablegung zur Auferstehung führt, zugleich aber auch aus den Ereignissen vor zweitausend Jahren in unsere Zeit. Nach dem Erzählen von Erlebnissen während der Aufbahrung eines nahen Menschen und dem Unsichtbarwerden in dem Moment, in dem der Sarg geschlossen wird, meldete sich ein Schüler. Er habe etwas davon bei einer Aufbahrung in Griechenland erlebt. Wie er davon ausführlich erzählte, entstand in der Klasse im aufmerksamen Miterleben seines Berichts eine Atmosphäre, die danach bei der Schilderung der Ereignisse des Ostermorgens Offenheit für den Schritt spüren ließ, den Christus in eine andere Wirklichkeit geht.

Präsentation und Würdigung der Zeichnungen

Zum Abschluss haben wir die Zeichnungen ausgebreitet und angesehen. Durch die Art, wie der Klassenlehrer das Betrachten geordnet hat, wurden die beiden Aspekte eines gelingenden inklusiven Unterrichts noch einmal deutlich. Zuerst gingen alle schweigend in einem Zug sehr langsam an den Bildern vorbei. Dann aber hatte jeder Einzelne die Aufgabe und die Zeit, das Bild heraus zu finden, das ihm am meisten gefiel und seine Wahl auch zu begründen, von den Anderen aufmerksam beobachtet. Und wenn auch aus Zeitgründen nicht alle mehr an die Reihe kamen, war es doch ein starker Abschluss der Epoche.

Im Rückblick der Schülerinnen und Schüler mit dem Klassenlehrer auf diese Stunden entstand die Frage, hatten wir nun Religion oder Kunst?

Freundeskreis Berlin Baruth

Liebe Annie,

wir gratulieren Dir herzlich zu Deinem 90. Geburtstag und fühlen uns so mit Dir verbunden, als ob wir gemeinsam mit Dir an einem Tisch sitzen und mit Dir feiern würden.

Wir würden gerne in diesem Sommer kommen und sind voller Vorfreude, mit Dir gemeinsam zu üben.

In unserem Kreis haben wir überlegt, womit wir Dir eine Freude machen können. Wir schicken Dir den Text von Adelhart Loge „Die Große Stille“, der uns sehr am Herzen liegt.

Der Freundeskreis

Die große Stille

Eugene Delacroix: Die Barke Christi auf dem See Genezareth

Lange Zeit schien in der europäischen Tradition die Meditation eine fast vergessene Geistespraxis zu sein. Doch hat es immer wieder Menschen gegeben, die das Bedürfnis hatten, sich vor allem in Texte der Evangelien zu vertiefen, denn diese laden in ihrer charakteristischen Ausdrucksweise geradezu dazu ein. Ein Beispiel dafür ist mit dem Ausdruck „Große Stille“ aus Mt. 8, 26 gegeben, der in der Szene von der Stillung des Sturmes (Mt. 8, 23- 27) gebraucht wird. Diese Szene liegt auch dem vorliegenden Bild von Delacroix zugrunde.

Georg Kühlewind hat öfter darauf aufmerksam gemacht, dass auf Bildern des Mittelalters und späterer Jahrhunderte meditierende Menschen dargestellt sind. Sie sind erkennbar an einer charakteristischen Meditationshaltung, liegend mit aufgerichtetem Oberkörper, den Kopf auf den Unterarm aufgestützt. Ebenso war es Kühlewind, der Beispiele dafür gegeben hat, dass derartige Bilder, auf denen meistens Josef oder Maria dargestellt sind, ihrerseits wiederum vom heutigen Betrachter meditativ neu erschlossen werden können^{1,2}.

Das hier gezeigte Bild von Delacroix zeigt Christus als Meditierenden in einer Barke im See Genezareth, umgeben von seinen Jüngern. Im Gegensatz zu seiner stillen Wachheit steht die äußerste Erregung der Jünger, die nur auf die bedrohliche Situation in einem Seesturm fixiert sind. Die zugrunde liegenden Evangelientexte³ sprechen davon, dass Christus dann mit dem Sturm spricht und ihn beruhigt, so dass Große Stille entsteht. Auf unserem Bild zeigt der Maler einen Weg dorthin.

¹ Siehe z. B. Georg Kühlewind, Weihnachten, Verlag Freies Geistesleben, mehrere Auflagen

² Die Meditation geschieht in der Gegenwart, allerdings wohl kaum noch in der traditionellen Meditierhaltung, sondern in Europa meist im Sitzen.

³ Mt 8, 23- 27, Mk 4, 35- 41, Lk 8, 22- 25

Der Herr spricht, wie das Bild zeigt, nicht mit akustisch hörbaren Worten zu den Elementen, sondern im Schweigen seiner Meditation. Seine Ruhe strahlt auf seine Umgebung aus. Durch eine Gloriole um ihn herum deutet der Maler an, wie sich die Ruhe Christi beginnt, auch auf seine Umgebung auszubreiten. Sie erfasst zunächst die Jünger in seiner unmittelbaren Nähe und den Steuermann hinter ihm, der anders als die meisten anderen Jünger schon konzentriert und überlegt zu Werke geht.

Die Fahrtrichtung des Bootes ist etwa in Richtung der Bilddiagonale von links hinten nach rechts vorn. Doch hält der Steuermann mit vollem Einsatz das Steuerruder so, dass sich der Kurs des Bootes **ändern** muss: Es ist gerade im Begriff, genau auf die Bildmitte in den Vordergrund zu drehen, und das heißt auch *in unsere Richtung, die wir das Bild betrachten*.

Das Boot nimmt Kurs auf ruhigere Gewässer. Der bedrohlich wirkende Himmel im Hintergrund scheint ihm schon nichts mehr anzuhaben. Es liegt ruhig im Wasser, der gefährliche Wellengang scheint einen Bogen um es zu machen. Wir sehen kaum eine Bugwelle, kein Heckwasser, keine Brecher schlagen über Deck, fast unmerklich langsam bewegt sich das Fahrzeug. Es scheint, als strahle die Ruhe Christi auch schon auf „die Barke Christi“ aus, während sie fast alle Jünger (noch) nicht erreichen kann.

Im Vordergrund zeigt uns das Bild jedoch keinen festen Punkt. Nirgendwo könnten wir dort Halt finden. Dort sehen wir nur Wasser, „das steigt und steigt, bis zum Rand des Bildes“ (Vincent van Gogh zu diesem Bild, das er bewunderte). Der Berg im Hintergrund könnte eine Landmarke sein. Doch von ihm entfernt sich das Boot gerade. Er ist schon weit entfernt und von einer wenig einladenden Gewitterstimmung umgeben.

Rings um das Schiff ist alles im Fluss, eine offene Weite, in der die Barke sich kaum wahrnehmbar auf uns zu bewegt.

Das leuchtende Meer

Mit dem Wasser aber ist eine Verwandlung geschehen. Vincent van Gogh war der erste, der auch das entdeckte und, als besondere malerische Leistung, bewunderte: Das Wasser **leuchtet hier**, aber anders als wir das aus unserer gewöhnlichen Erfahrung kennen. Sein Leuchten kommt nicht durch eine Reflektion des Sonnenlichtes zustande, denn die Sonne ist hinter dunklen Wolken verhangen. Das Wasser strahlt wie von innen heraus, umso stärker, je mehr das Boot in den Vordergrund einfährt. Das strahlende Blau des Wassers scheint in der Nähe des Herren zuzunehmen und ohne Begrenzung ein „Tor der Großen Stille“ (ein Ausdruck Rudolf Steiners) zu werden.

Und doch gibt dieses Bild auch Rätsel auf, die meisten Jünger haben keinen Blick dafür. Sie wirken erschöpft oder sind mit ihrer inneren Erregung beschäftigt. Können sie nicht wahrnehmen, wie das wunderbare Blau seinen Ursprung von dem Herren nimmt und aus seinem Obergewand wie herausgeflossen kommt?

Jedes Detail auf dem Bild ist sinnvoll. Sie alle sind wie zusammenhängende Erinnerungen an den Weg, den die Meditation des Malers genommen hat. Durch seine große Kunst haben sie in dem Bild eine Spur bis in die Sichtbarkeit hinterlassen können. Kann es uns daher verwundern, wenn wir erfahren, dass der Maler das vorliegende Evangelienmotiv lange in seinem Inneren bewegte und es mindestens in neun Fassungen⁴ malte?

⁴ Siehe zu diesem Bild auch Manfred Krüger, *Innere Ruhe, Christus im Seesturm*, Dornach: Verlag am Goetheanum 2010

Meditieren wir nun das Geschehen aus Mt. 8, 23 ff, selbst mit dem inneren Auge. Dann kann es uns näher kommen, vielleicht langsam und allmählich. Wir könnten es auch so ausdrücken: unsere innere Nähe zu ihm wird nach und nach stärker. Das ist ein Vorgang, der sich fortsetzt, in Bewegung bleibt, so lange die Meditation dauert. Diese Bewegung können wir in dem Bildgeschehen, in dem stillen, unmerklich langsamen Kommen der Barke zu uns wiederfinden.

Adelhart Loge, 26. 3. 2015

Joachim Grebert

Einige Gedanken zu Annies 90. Geburtstag

Im Jahre 1979 wurde ich von Georg Kühlewind (Székely) nach Budapest eingeladen. Im August desselben Jahres verbrachte ich eine gute Woche bei ihm zu Hause. Dabei lernte ich auch Annie kennen. Sie sorgte für vieles, was mit meinem Aufenthalt zusammen hing, vorrangig für die Verpflegung und sie gab mir auch Hinweise, was ich von dieser wunderschönen Stadt anschauen könnte. Irgendwie sorgte sie für heimische Atmosphäre. Außerdem nahm ich an einem Familienausflug teil, bei dem wir den ganzen Samstag miteinander verbrachten. Obwohl ich kein Ungarisch sprach, fühlte ich mich sehr aufgenommen. In der Familie sprachen mehrere Deutsch und/oder Englisch, und sie unterhielten sich mit mir. Wenn ich aus späterer Sicht Annies Beziehung zu den Töchtern und den Enkelkindern sehe, so wird mir klar, dass sie so etwas wie die Seele der Familie war und ist.

Georg hatte eine „andere“ Rolle. Er war sehr geachtet, aber eher für anderes zuständig. Wen ich heute zurückschauen und sehe, wieviel Zeit Georg im Ausland verbrachte mit Seminaren und spirituellen Arbeiten, dann wird mir klar, dass Annie die „Zentrale“ war. Und wenn ich zurückschauen auf die vielen Zeiten, die Georg bei mir verbrachte mit Kursen an „meiner“ Schule und mich dann die vielen Telefonate erinnere, die er täglich mit Annie führte, dann wird mir klar, Annie und Budapest – das war sein Zuhause. Das war der Ort seiner „Geborgenheit“, unabhängig von seinen Errungenschaften durch seine innere Arbeit. Es war seine Heimat auch im spirituellen Sinne. Was mir erst später sehr deutlich zu Bewusstsein kam, war Annies Spiritualität, wenn ich das so sagen darf. Gerade bei meinem letzten Besuch vor nicht allzu langer Zeit bei ihr, wurde mir ihre sehr weitreichende Bildung und ihr Tiefgang deutlich. Unsere gemeinsamen Meditationen in dieser Zeit bei ihr und ihre sensible Art, wie sie mit den Gehalten ihrer inneren Erfahrung umging, und was sie berichtete, offenbarte eine feinsinnige reiche Seele, die auf ihrem Wege der Durchgeistigung viel errungen hat. Es gab ja auch in ihrem Leben manch leidvollen Prozess, den sie letztlich doch meisterte. Wenn man im „Schatten“ einer großen spirituellen Persönlichkeit steht, kann das eigene Licht nicht so strahlen, wie die inneren Qualitäten es ermöglicht hätten. Zudem hatte sie sich ja auch entschieden, alles für die „Förderung“ von Georgs Auftrag beizutragen. Und da hat sie viel geleistet. Wenn ich heute an Georg denke, so taucht Annie immer als die stille, doch sehr unterstützende Gestalt auf.

Möge sie auf ihrem Wege weiter reifen und möge ihr der Segen von „oben“ zu all ihrem Tun beschert werden.

Es verbleibt mir nur noch, ihr für alles zu danken, was durch sie zu uns und in die Welt geflossen ist.

Von ganzem Herzen die allerbesten Glückwünsche zum 90. Geburtstag.

Savigny, Ostern 2017

Joachim

dr. Kiss Éva Zsuzsanna

Anikó az én világomban...

Első „találkozás”

90-es évek utolsó éveit morzsolta a világ.

Székely György egyre többet tartózkodott külföldön, Lack Gáborra bízta a 'nyáj' meg- és összetartását. Gábor mindig időben jelezte, ha a következő összejövetelt Székely György tartja. Népes hallgatóság gyűlt össze. A figyelem jelenlétét a csönd jellemezte. És egyszer csak az első sorban rendetlenkedés vette kezdetét. Azt lehetett látni, hogy Lack Gábor és a mellette ülő nő válla rázkódik a visszafojtott nevetéstől. Székely György is megállt a beszédében és megkérdezte, hogy mi vidította ilyen fergeteges jókedvre őket. A nő elmondta. Székely György is elmosolyogta magát. A választól függetlenül emlékszem a felháborodásomra. Minek jön el az ilyen, ha nem érdekli az előadó, a téma, egyáltalán hogy lehet így viselkedni. A szünetben megkérdeztem valakit, hogy ismeri e a rendetlenkedő nőt. Igen, válaszolta. Ő Székely György felesége.

Második „találkozás”

Az ezredforduló évében, a karácsony előtti hetekben jártunk. Egyre rosszabbul viseltem Székely György gyakori távollétét, hiányzott az a stílus, aki ő volt. Felhívtam telefonon, azonnal személyes találkozásra kaptam invitet. Először mentem a György Aladár utcába. Az ottlét, a beszélgetés felejthetlenné vált. Teljes figyelemmel fordultam Székely György felé, amikor éreztem, hogy nyílik az ajtó, de nem fordultam oda, periférikus látásként éreztem, hogy egy női kéz az asztalra helyez egy mives tálcát csészével, benne gőzölgő teával. Amire emlékszem az ennek a kéznek a finom, szeretettel teli mozdulata, ahogy oldalról, nem megzavarva a mi beszélgetésünket kiszolgálta a vendéget.

Mint utóbb kiderült, ennek a kéznek a gazdája Székely György felesége volt.

Harmadik találkozás – „face to face”, ami maradt!

A fent említett beszélgetés legfontosabb hozadéka az lett, hogy életemben először protekcióval – meg kell jegyeznem soha nem örültem ennyire protekciónak – bekerültem Székely Anikó csoportjába, aminek helyszíne az Ő házuk volt. Erre a dátumra egészen pontosan emlékszem: 2001. január 5-ét írtuk.

Amikor ezeket a sorokat írom, 2017. április 30-a van. Nem kevés idő telt el azóta. És valóban nem az évek száma számít, bár nem lényegtelen, hanem, hogy a rendelkezésünkre álló időt mennyire töltjük meg élettal.

Az élő tudat megtapasztalása felé vezető úton a legkiválóbb útitársam, vezetőm, tanítóm, partnerem, voltál. És talán az utóbbi években már munkatársad is lettem.

MINDENT KÖSZÖNÖK!

Éva

Krappai Györgyi

Drága Anikó!

90 éves leszel és ez nagy kincs a körülötted élők számára. Mindig jó látni, jó hallani Téged: reményt ad arra nézve, hogy nem szükségszerű megmerevednünk öregségünkre. Igenis maradhatunk egyre törekenyebb testünkben mégis elevenek, friss szelleműek, ahogy, amilyenek Téged látunk. Köszönöm az a kincset, ami Te vagy.

És – igen, képek is kellenek, a képek mindig jók! – küldök hármat szeretettel Rád gondolva. Az első: egy szívemnek oly kedves ír nap-kereszt, amint a tengert és Glencraiget figyeli, őrzi. A második: egy fa-lélek az ösvény mentén. A harmadik: maga a tenger ott Glencraignél, a lemenő Nap fényében. Mindhárom kapcsolódik hozzád, ott vagy bennük... Ahogy nézem őket, Téged is látlak, óvón-figyelőn, szeretetteljesen, kedvesen - hatalmasan.

Gondolok rád sokszor, mindig meleg szeretettel:

Györgyi

Erwin und Oxana Kreiter-Teslia

Liebe Annie,

Zu Deinem Geburtstag wünschen wir Dir alles Gute, Gesundheit und viele Momente der Freude und des Lächelns. – Es ist schön zu wissen, dass Du da bist.

*Wie ist doch alles weit ins Bild gerückt.
Wir staunens an und nennen es: das Wahre.
Und wandeln uns mit ihm im Gang der Jahre.
Und doch ist unsichtbar, was uns entzückt.*

*Drum Sorge nicht, ob du etwas verlörst.
Das Herz reicht weiter als die letzte Ferne.
Wenn du die eigne Stimme steigen hörst,
so singt die Welt, so klingen deine Sterne.*

R. M. Rilke

Hochachtungsvoll und mit den allerliebsten Grüßen aus Basel

Erwin und Oxana Kreiter-Teslia

Javier Lantero

Anni

I wish you a fulfilled birthday Anni, with family, friends and the love and appreciation of many, I am sure.

Georg always spoke highly of you. Referring to your condition as schoolteacher he stressed the fact that your collected attentiveness, your presence, was a most important educational element in the classroom. I can understand that, for in the course of time I have come to understand that presence, the awareness of the spirit in us, is the core of our realization as humans.

My relation with you is limited to the brief encounters in Budapest of an small group of interested students in Georg's work and research. On this I have to say that our meetings, Georg's visits to Spain as well as his writings have been a most important event in my life, for his clear, profound and independent thinking was a great help for the understanding of our world and of Christianity. I know that you were a good collaborator to him and I am happy to convey my appreciation.

I am sure Anni that meditation, contemplation or however we call it is a most important part of our lives, a great source of strength and consolation. I unite with you in this practice with the intention of approaching the Spirit to the world.

Javier

Madarasné Kiss Lilian

Drága Anikó!

Most Káptalanfüreden vagyok, a Balatonnál, egy fenyőerdő közepén, kis házunk teraszán üldögélve rólad gondolkodom.

Csak ámulok, milyen szerencsések is vagyunk, hogy itt lehetünk, és olyan emberek vesznek körül, akik között élve – a fizikai távolság ellenére is – megtapasztalhatjuk azt az odaadó, feltétel nélküli szeretetet, ami nélkül kiszáradnánk.

Jó tudni, hogy valahol valakik figyelnek. Mindenre. Ránk.

Kívánom mindannyiunknak, hogy ez a csendes figyelmed sokáig éljen és élteszen. Legyen velünk jelen.

Egyszer mutattál egy kis hangszert, mondtad, hogy ez az egyik legkedvesebb. Két gong csendült egymáshoz. Ritkán hallottam ilyen szépet, nem felejtettem el. Én is ezeket a finom hangokat keresem.

Szeretettel öllelek!

Lili

Madaras Géza

Kedves Anikó!

Szeretném felidézni azt az emléket, amikor először voltam nálatok 1992 tavaszán. Már hosszabb ideje ismertük egymást, és tudtam, hogy szoktál furulyázni. Gergőt – aki akkor volt második osztályos – beneveztük egy furulyaversenyre, de persze nekünk nem volt olyan furulyánk, amit a versenyszabályzat előírt. Felhívtalak telefonon, és rögtön felajánlottad, hogy kölcsönadod a sajátodat. Nagyon jól esett, hogy nemcsak rögtön segítettel, de az is, hogy ezt annak ellenére is jó szívvel, örömmel és bármiféle lebeszélő megjegyzés nélkül tetted, hogy nem voltál híve a gyerekek versenyeztetésének.

Gergő akkor ugyan nem jutott be a döntőbe, de ez a segítséged hozzájárult ahhoz, hogy már akkor mindenki felfigyeljen a muzikalitására és előadói képességére, és – ha furulyaművész nem is – de legalább fuvolaművész és karmester válhatott belőle!

Még sok ilyen segítséget kívánok!

Szeretettel:

Géza

Susanna und Volker Mastalier

Anni

Im Herbst des Vorjahres rief uns Anni an, erzählte von ihrem neuen Heim, ihren Kindern, ihrem neuen Buch und – das hat sie wohl nur spüren lassen – dass sie uns vor ihrem 90. Geburtstag gerne nochmals sehen wollte. Unsere Freude sie zu hören war groß, wir sagten einen baldigen Besuch zu. Stefan würde uns vom Bahnhof abholen und zu einem netten Hotel bringen.

Anfang Dezember konnten wir uns freimachen, und Anni empfing uns in ihrem neuen Häuschen. Man sagt „Einen alten Baum verpflanzt man nicht!“, aber das stimmt nicht für Anni, sie hat stärkere als örtliche Wurzeln. Sie ist in die Nähe ihrer Lieben gezogen, die sie berührend umsorgen und alles getan haben, um mit ihr das neue Heim so zu gestalten, dass sie sich sofort darin zu Hause fühlen konnte.

An drei Tagen hintereinander besuchten wir sie, wanderten von unserem Hotel zu ihr hinauf, wurden mit einem Klavierkonzert empfangen, in dem ihr Enkel am Flügel saß, meditierten und führten lange Gespräche. Wir kennen Anni von den vielen Arbeitstreffen, die wir mit Georg hatten, und durften gelegentlich auch bei ihr in der György Aladár utca wohnen. Einmal besuchte sie uns in Graz, um an den Erfahrungen der Waldorfschule teilzuhaben. Das hat sich inzwischen längst umgekehrt. Jetzt profitieren wir von ihren pädagogischen Einsichten und freuen uns an ihrem neuen Buch. („*Auf der Himmelsleiter...*“)

Was wir bei den vielen Zusammentreffen mit Georg und ihr, dann schon ohne Georg bei periodischen Treffen einer internationalen Gruppe in Budapest und bei unserem letzten Zusammensein zu dritt besprochen haben, gehört sicherlich zu den bewegtesten Momenten unserer Biographie, auch ohne Georg, dessen Anregungen gemeinsam in uns leben und zu immer neuen Wendungen und Entwicklungen führen. Ein besonderer Teil dieser Bereicherungen ist, *wie* sich Anni einbrachte. Immer wieder mitgenommen wurden wir von ihrem selbstverständlichen Stehen in einer real erlebten geistigen Welt, aus der sie mit großer Überzeugung sprechen konnte. Das übertrug sie als potentielle und doch reale Fähigkeit auf jeden Menschen, mit dem oder über den sie sprach, auch wenn ihr von ihm Zurückweisung oder existentielle Bedrohung entgegen kam. Das geschah wohl öfter in der Pfeilkreuzerzeit. Einmal verteidigte sie sich in einer Bedrängnis mit Tritten, humpelte dann die Stockwerke hinunter und passierte in unverletzter innerer Würde, wie unsichtbar und von ihrem Stern geleitet, unbehelligt die Wache. Oft blitzte der Schalk durch, wenn sie auf Schwächen von Menschen zu sprechen kam, aber es folgte kein Donner und die Wolken verzogen sich schnell.

Sie ist immer offen für ihr Gegenüber, an der Sache tief interessiert, kritisch aber nie persönlich verletzend, nie nachtragend, nach Unstimmigkeiten immer offen und jeder Annäherung mit warmem Entgegenkommen zugewandt. Der Engel in und hinter dem anderen ist ihr alltägliche Realität. Zum Eingang einer Zusammenkunft hörten wir das Klavierquintett in s-Moll von Robert Schumann. An einer besonders durchscheinenden Stelle sagte sie so ganz aus innerem Miterleben der Musik: „Hier sprechen die Engel.“

Ihr Engel hat sie über manche Schwelle, an der sie nur mehr mit einem dünnen Faden am Körper hing, bis zum 90. Lebensjahr getragen. Wie jedem Menschen gegenüber, ist sie konventionellen und ganz unkonventionellen Heilungsmethoden offen und erträgt willig und klaglos jede Patientengemeinschaft, mit der sie sich ohne Wahl verbunden sieht.

Sind nicht auch wir auf der Suche nach Heilung zusammengekommen? Nicht ganz wahllos vielleicht, aber immer erquickt, wenn wir auseinander gehen, und in der Hoffnung auf ein nächstes Mal.

Susanna & Volker

Óvónők köre

Weöres Sándor: Ima

Köszöntelek a folyók zúgásával,
a felhő-arcú hegyekkel, a hegy-forma fellegekkel,
a gong-alakú csillagokkal,
köszöntelek a szivárvánnyal, az éj minden tüzével,
és végül az ámulatos nap-ragyogással:
mind a tiéd! valamennyiben itt vagy,
akkor is, ha szenderegysz és úgy is, ha leszállsz hozzánk váratlanul
s a teremtmények seregének megvilágítod újra meg újra
kerek pajzsaidat, eleven mezőkön és rideg mérföldköveken heverőket,
egyszerűségük örök titkában, nyíltságuk rejtelmében,
miket állandó ittlétük miatt
oly könnyen, szüntelenül feledünk.

Drága Anikó!

Hálával és szeretettel köszöntenek pasaréti tanítványaid:

*Babi, Buzás Tímea, Fabók Anikó, Füle Erika, Harmath Judit, Joós Bea, Koltai Jutka,
Ökrösné Marcsi, Pokorny Zsuzsa, Szilágyi Márti, Trásy Ágnes.*

Pathy Zsóka Deborah

Végre egy alkalom, amikor Székely Anikóról irhatok.

Ha felhívhatom, ezekkel a szavakkal köszönök el tőle:

„Áldott legyen a föld, amelyre lépsz, és a föld, ahová születted!”

Tipikus válaszát nem írom ide, elgondolhatja a kedves olvasó, hiszen Anikó roppant bája, derűs természete közismert. Ha tanácstalan vagyok, azonnal hívhatom. Mindig azt a választ kapom tőle, ami továbbviszi életemet, és nem csupán a jelenlegi szituációból vezet ki. Ha kacag, kinyílik felettem az ég. Mindenki iránt jóindulatú természete vigasz egyre sötétebb korunkban. Rendkívüli szellemi ereje, lelki jelenléte, iránytű. Egyszer megkérdeztem tőle, hogyan tud annyira megbocsájtó lenni. „Csupa egoizmusból – válaszolta. – Nem akarom megterhelni magam. Tudom, fentről mindezen egykor nevetni lehet csak”.

Leányom, Ildikó, aki művészetben tehetséges aszperger autista, azzal a vigasszal él, hogyha ismét megszületik majd, Székely György és Székely Anikó lesznek a szülei, én pedig a nővére. És örömeben felkacag. Én pedig tudom: a szeretet létezik a földön. A tudatfeletti határa szintén.

Herzvogel

Vogel

Drága Anikó, kísérjen mindig ez a derű Téged, és:

„Legyen áldott a föld amelyre lépsz, és a föld, ahová születted!”

Ezt kívánom a messze Németországból!

Pathy Zsóka Deborah

Georg Kühlewind und seine "kritiker"

Es war nach meiner Erinnerung in den neunziger Jahren, als in der Vierteljahresschrift "Anthroposophie" - Mitteilungen aus der anthroposophischen Arbeit in Deutschland - in einem einzigen Heft drei Artikel erschienen die sich mit dem Werk von Georg Kühlewind beschäftigten.

In diesen Artikeln wurde neben vielerlei anderen Behauptungen über Georg Kühlewind gewissermaßen als Quintessenz dargestellt, wie Georg Kühlewind ein Vertreter alter asiatischer Spiritualität sei und keinerlei wirkliches Verständnis vom Wesen der Anthroposophie habe.

Als ich diese Artikel zur Kenntnis genommen hatte, sprach ich mit Georg Kühlewind, um mich mit ihm zu verständigen, was im dem Falle zu tun sei. Zu meinem großen Staunen reagierte er ganz gelassen und sagte: "Weißt Du, Manfred, ich lese solche Artikel überhaupt nicht. Sie beschämen mich in keiner Weise."

②

Auf meinem Hinweis, ob es nicht sinnvoll wäre, die Leserschaft dieser Zeitschrift auf den wahren Sachverhalt gegenüber diesem unerhöhten Zustand der Artikel aufmerksam zu machen, meinte Georg: „Wenn Du willst, kannst Du ja eine Entgegnung schreiben.“

Es war eine mühselige Arbeit. Am Ende habe ich mich darauf konzentriert, die Widersprüche der Artikelschreiber selbst gegenüber zu stellen: Wie z.B. der Autor am Anfang seines Artikels Georg Kühlewind zitiert und wenige Seiten später das Gegenteil über Georg Kühlewind behauptet.

Ein zentraler Angriffspunkt der Artikel war Georg Kühlewinds Buch über die „Stornkinder“. Auf dem Kern dieses Buches eingehend - und damit zugleich auf Georg Kühlewinds Grundanliegen hinweisend - fasste ich die ganze Problematik in einer Frage zusammen: „Kann man mit einem solchen Denken, wie es in diesen Artikeln zum Ausdruck kommt, das Wesen der neuen Kindergeneration wirklich verstehen? Oder ist es nicht nötig,

③

grundlegend an der Qualität des Textes
zu arbeiten?

Der Verlag hat zu seiner Zusage gestanden
und den Artikel ungekürzt abgedruckt.

Im gleichen Heft erschien ein weiterer
Artikel von Thomas Wildgruber mit dem
gleichen Anliegen der Klarstellung. Darauf-
hin war dieses Thema abgeklungen und
ist nach meinem Wissen nicht wieder auf-
gehandelt.

Die Begegnung von Georg Kühlewind und
Judith von Halle

Lange war diese Begegnung vorgesehen,
mehrfach geplant und immer wieder
vertagt, bis sie dann sozusagen im
letzten Moment doch noch zustande kam:

In der letzten Woche von Georgs Erden-
leben kam diese wichtige Begegnung zu-
stande, als Judith von Halle zusammen
mit ihrem Ehemann Carl-August von Halle
Georg und Annie Kühlewind in Budapest
besuchten.

Was im diesen letzten Lebenstagen von ⁽⁴⁾ Georg beproben wurde, ist mir nicht bekannt. Sicher ist jedoch diese Begegnung für alle Persönlichkeiten von großer Bedeutung gewesen, nicht mehr für das Erdleben von Georg, umso mehr für sein Wirken nach dem Schwellenübergang in der geistigen Welt.

Interessant, daß derselbe Kritiker, der seinerzeit Georg Kühlerwind so unradikal angegriffen hat, in jüngster Zeit ein dickes mehrobändiges Buch veröffentlicht hat, wo Judith von Halle eine ähnliche Behandlung befähigt wie Georg Kühlerwind. ⁽⁵⁾

Dabei muß ich an die einzige mir bekannte Entgegnung Georgs denken, die er einmal in einer Zeitschrift veröffentlicht hat, - ungenügend wiedergegeben - : „Es ist gewiß betrüblich für einen Autor, wenn ein Rezensent sein Buch schlecht findet. Noch viel betrüblicher aber wäre es für den Autor, wenn ein Rezensent dieser Art sein Buch loben würde.“

Dies als einige Gedankensätze
anlässlich Annie Kühlewins

90. Geburtstag

mit den allerherzlichsten Grüßen und
Wünschen!

Manfred Schneider

Zsellér Gyula és Zsellérné Rozi

Drága Anikó,

Isten éltesen a kivételesen magas korodon túl is egészségben, erőben és változatlan szellemi frissességben és alkotó képességében! Te vagy az, aki Gyuri korai halála után személyedben és tevékenységében leginkább meghosszabbítottad a Kühlewind névvel fémjelzett ragyogó korszakot, és nem csak meghosszabbítottad, de még korábban ki is töltötted fáradhatatlan igyekezetteddel azokat a hézagokat, amelyek Gyuri gyakori külföldi távollétei miatt a baráti kör fennmaradását és annak folytonosságát veszélyeztették. Te vagy Gyuri kiterjesztett élete és szelleme. És ez sokáig, még nagyon sokáig maradjon meg nekünk!

Még egyszer: Isten éltesen, Székely Anikó!

Hálával és szeretettel:

Zsellérné Rozi és Zsellér Gyula

Fenyő Ervin

Kedves jó Anikó!

Én zárom a sort ebben a Neked készített könyvben. Képek, versek, novellák következnek.

Utánaszámoltam: negyvenhét éve ismerjük egymást. Elmondhatatlan sok emlék, örömteli, fájdalmas, tudod. Egyszer – emlékszel? – Rüsspén együtt voltunk egy szemináriumon, és ott valahogy, nem tudom hogyan, németül, tehát olyan nyelven, amin igazán nem tudok, írtam valamit, *Das leere Grab* volt a címe. Valahogy nyilvánosan is eldadoztam. El tudtam mondani. Hiszen, ha valaki tudja és érti a mondandóját, a tudat- és szavak-fölöttiből érti és tudja, és a köznapi tudattól való megszabadulás öröme bevilágítja a kifejezések útját. Te tudtad ezt. Azt mondtad: a szöveget fölülről kaptam.

Honnan jön a Fény?

Ha valaki nem akar semmit, a világ megszólítja, és maga mondja ki neki önmagát. De csak akkor, ha valóban nem akar semmit, ha figyelme üres. Nem "törekszik" az ürességre, hanem helyet ad – és itt hagyjuk nyitva, hagyjuk üresen, minek is ad helyet – tapasztalásnak, ami éppen most, aktuálisan *lesz*. (A magyar nyelv szépségesen mondja: létrejön vagy létre születik.) Karinthy tudta ezt (lásd *Robinson szigete* című fejezet az *Utazás a koponyám körül* végén), és nagyon is tudta az általam oly nagyon szeretett József Attila is, amikor azt írta:

"Az meglett ember, akinek
szívében nincs se anyja, apja,
ki tudja, hogy az életet
halálra ráadásul kapja
s mint talált tárgyat visszaadja
bármikor – ezért őrzi meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek."

Életünk e beengedő-befogadó mozdulattól lesz élet igazán, mert ez által születik, mindig, szakadatlan. Csak mi nem tudjuk a Fényt oly könnyen, zavarok és törekvések nélkül beengedni-befogadni. Fényességes életet kívánok! Türelmet és nyugalmat hozzá! A világ világosság-szövedéke türelmesen és megértőn várakozik, hogy ki-ki kaput nyisson, melyen a világ Világossága, fényessége, önmagából sugárzó értelme ki tudja neki mondani magát. Hiszen csak akkor válik elviselhetővé, ha a befogadó maga készíti – lépésről lépésre, alázatról alázatra – a Világosság útját. Szabadságában áll. Mérhetetlen tapintat és bizalom működik e gigantikus tervben attól, aki ezt a feladatot egy olyan kísértések közt vergődő-botladozó, törekeny lényre bízta, mint amilyen az ember! És mégis...

Sok szeretettel,

Ervin

*

Egy kis irodalom...

Korniss Dezső: Bölcső

Martin Buber
Az apa mondása

Jisráél születésekor szülei idősek voltak, és amikor meghaltak, ő még gyermek volt. Midőn apja közeledni érezte a halált, karjára vette a fiát, és így szólt hozzá: – Látom, hogy az én fényem benned ragyogássá válik, és nekem nem adatik meg, hogy fölnevelhesselek. De életed minden napján gondolj arra, szeretett fiam, hogy Isten veled van, és nem kell félned a világ dolgaitól.

Jisráél szívébe zárta apjának ezt a mondását.

Martin Buber
A töprengő őr

Egyszer így szólt Bunám rabbi: – Olykor bűnössé válik az ember, és maga sem tudja, hogyan történhetett a dolog, hiszen minden pillanatban minden gondolatával résen volt. – Majd elmesélte a következő példázatot: – Egy hatalmas uraságnak volt egy versenylova; nagy becsben tartotta és jól is őriztette. Az istálló ajtaja állandóan be volt reteszelve, és soha nem mozdult el onnan az őr. Az egyik éjszaka nyugtalanság fogta el az uraságot. Lement az istállóhoz, ahol az őr szemmel láthatóan mélyen töprengett valamin. – Mi foglalkoztat ennyire? – kérdezte tőle. – Azon gondolkodom – válaszolta a férfi –, hogy ha beleverünk egy szőget a falba, akkor hová lesz onnan az agyag. – Csak gondolkodjál szépen ezen – mondta neki az uraság. Visszament a házba és lefeküdt. De nem tudott elaludni, és kis idő múltán ismét kiment az istállóhoz. Az őr megint csak ott ült az istálló bejárata előtt, és törte a fejét. – Min gondolkozol? – kérdezte az úr. – Azon töprengök, hogy hová lesz a tészta, ha kürtös kalácsot sütnék – mondta az őr. – Csak gondolkodjál szépen ezen – bízta az uraság. Megint csak lepihent, de a nyugtalanság nem hagyta sokáig feküdni, és harmadszor is kiment az istállóba. Az őr ott ült a helyén, és valamin morfondírozott. – Hát most meg mi foglalkoztat?

– kérdezte az uraság. – Azon töröm a fejem, hogy itt van a kapu, retesszel jól el van zárva, itt ülök előtte és vigyázok, a ló pedig nincs odabent. Hogyan lehetséges ez?

Korniss Dezső: Pozitív, negatív

Babits Mihály
Esti kérdés

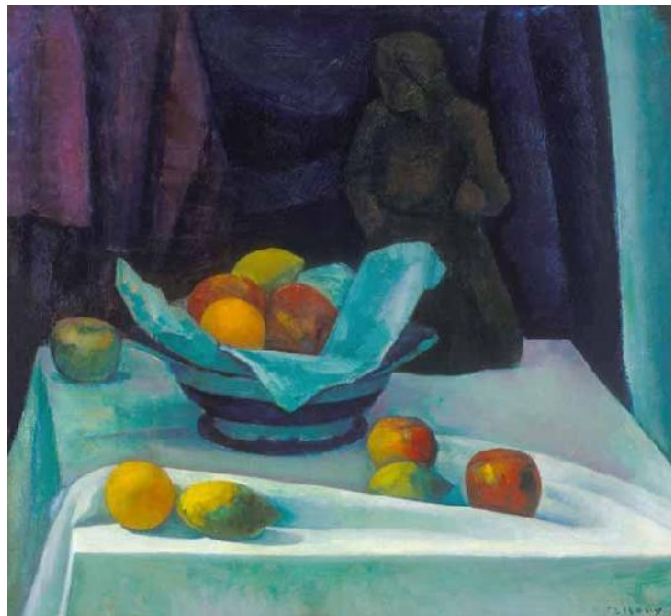
Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja
s oly óvatossan, hogy minden fűszál
lágy leple alatt egyenesen áll
és nem kap a virágok szirma ráncot
s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
nem veszi a szivárványos zománcot
és úgy pihennek e lepelnek árnyán,
e könnyü, síma, bársonyos lepelnek,
hogy nem is érzik e lepelt tehernek:
olyankor bárhol járj a nagyvilágban,
vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban,
vagy kávéházban bámészan vigyázd,
hogy gyujtják sorban a napfényü gázt;
vagy fáradtan, domb oldalán, ebekkel
nézzed a lombon át a lusta holdat;
vagy országúton, melyet por lepelt el,
álmos kocsisod bóbiskolva hajthat;
vagy a hajónak ingó padlatán
szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
vagy idegen várost bolygván keresztül
állj meg a sarkokon csodálni restül
a távol utcák hosszú fonalát,
az utcalángok kettős vonalát;
vagy épp a vízi városban, a Riván,
hol lángot apróz matt opáltükör,
merengj a messze multba visszaríván,
melynek emléke édesen gyötör,

elmúlt korodba, mely miként a bűvös
lámpának képe van is már, de nincs is,
melynek emléke sohse lehet hűvös,
melynek emléke teher is, de kincs is:
ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
ez a sok szépség mind mire való?
mégis csak arra fogsz gondolni árván:
minek a selymes víz, a tarka márvány?
minek az est, e szárnyas takaró?
miért a dombok és miért a lombok
s a tenger, melybe nem vet magvető?
minek az árok, minek az apályok
s a felhők, e bús Danaida-lányok
s a nap, ez égő szizifuszi kő?
miért az emlékek, miért a multak?
miért a lámpák és miért a holdak?
miért a végét nem lelő idő?
vagy vedd példának a piciny fűszálat:
miért nő a fű, hogyha majd leszárad?
miért szárad le, hogyha újra nő?

Kosztolányi Dezső
Boldog, szomorú dal

Van már kenyerem, borom is van,
van gyermekem és feleségem.
Szívem minek is szomorítsam?
Van mindig elég eleségem.
Van kertem, a kertre rogyó fák
suttogva hajolnak utamra,
és benn a dió, mogyoró, mák
terhétől öregbül a kamra.
Van egyszerü, jó takaróm is,
telefonom, úti bőröndöm,
van jó-szívü jót-akaróm is,
s nem kell kegyekért könyörögnöm.
Nem többet az egykori köd-kép,
részegje a ködnek, a könnynek,
ha néha magam köszönök még,
már sokszor előre köszönnek.
Van villanyom, izzik a villany,
tárcám van igaz színezüstből,
tollam, ceruzám vigan illan,
szájamban öreg pipa füstöl.
Fürdő van, üdíteni testem,
langy téa beteg idegeimnek,
ha járok a bús Budapesten,
nem tudnak egész idegennek.

Mit eldalolok, az a bánat
könnyekbe borít nem egy orcát,
és énekes ifjú fiának
vall engem a vén Magyarország.
De néha megállok az éjen,
gyötrődve, halálba hanyatlón,
úgy ásom a kincset a mélyen,
a kincset, a régít, a padlón,
mint lázbeteg, aki föleszmél,
álmát hüvelyezve, zavartan,
kezem kotorászva keresgél,
hogy jaj, valaha mit akartam.
Mert nincs meg a kincs, mire vágytam,
a kincs, amiért porig égtem.
Itthon vagyok itt e világban,
s már nem vagyok otthon az égben.

Czigány Dezső: Csendélet

Franz Kafka
Kormányos

– Nem én vagyok-e a kormányos? – kiáltottam. – Te? – kérdezte a magas növésű, fekete férfi, és kezét végighúzta a szeme előtt, mintha álmodna. A kormányon álltam a sötét éjszakában, pislákoló lámpással a fejem fölött, s akkor odajön ez az ember, és el akar taszigálni onnan. S mert nem engedtem, a mellkasomra tette lábát, és lassan lenyomott, miközben én még a kormánykerék küllőibe kapaszkodtam, és csaknem leszakítottam estemben. Akkor azonban ez az ember fogta meg, visszaigazította, engem félretaszítva. Ám hamar összeszedtem magam, a legénységi helyiségbe nyíló kajütblakhoz rohantam, és lekiáltottam: – Legénység! Bajtársak! Gyertek gyorsan! Egy idegen elűzött a kormánytól! – Jöttek lassan, felkapaszkodtak a fedélközi lépcsőn, csupa imbolygó, fáradt, hatalmas alak. – Nem én vagyok-e a kormányos? – kérdeztem. Bólintottak, de a szemük csak az idegent

kereste, félkörben körülállták, s amikor parancsoló hangon rájuk kiáltott: – Ne zavarjatok – csoportba verődtek, odabiccentettek nekem, és újra levonultak a fedélközi lépcsőn. Micsoda népség! Gondolkoznak ezek, vagy csak értelmetlenül csoszognak itt a földön?

Babits Mihály
Az örök folyosó

A véghetetlen portikusznak
egyhangu oldalívei
rejtett forrasu fényben úsznak.

Mi haszna szétekinteni?
A síma égnek semmi ránca
s szemed a földet nem leli.

S tán e nagy ívek néma lánca
a végtelenbe fűzve nyúl:
holt oszlopoknak méla tánca

húzódva, *mozdulatlanul*
légtengelyén az üres ürnek,
s a külső sötétig vonúl,

hol a Pokol lakói fülnek.
Mindegy! ásít az út elém!
Ó boldogok, kik nyugton ülnek.

De engem úztön úz a Rém,
kire nincs szem, mely visszanézzen,
s előre, bármi les felém,

futok gyáván, futok merészen,
habár előre jól tudom,
nem érhetem végét egészen

s bárhol bukom, felén bukom
s e súlyos álmok összezúznak
s maradok majd a féluton,

míg a véghetetlen portikusznak
egyhangu oldalívei
rejtett forrasu fényben úsznak.

(S megint előlről.)

Ámos Imre: Jelenés

Franz Kafka
Add föl!

Kora reggel volt, az utcák tiszták, üresek, a pályaudvarra mentem. Ahogy a toronyórát órámmal összehasonlítottam, láttam, hogy sokkal később van már, mint hittem, sietnem kell, e felfedezésemtől megrémültem, elbizonytalanodtam utamban, nem ismertem még jól a várost, szerencsére akadt a közelben egy rendőr, odasiettem hozzá, és lélekszakadva kérdeztem tőle az utat. Mosolygott, s azt kérdezte:

– Tőlem akarod megtudni az utat?

– Igen – mondtam –, mert magam nem találom.

– Add föl, add föl! – mondta, és nagy lendülettel elfordult, mint aki nem akarja, hogy nevetni lássák.

Franz Kafka
A vonat utasai

Földi lét szeplőzte szemmel nézve, mintha egy vonat utasai lennénk, akiket hosszú alagútban szerencsétlenség ért, méghozzá olyan helyen, ahova a bejárat fénye nem látszik már be, a kijáraté pedig oly parányi, hogy egyre keresni kell, és egyre elvész, amikor is ráadásul még a kijárat és a bejárat iránya sem biztos. Körülöttünk azonban az érzékek e zűrzavarában vagy az érzékek felfokozott érzékenysége folytán csupa szörnyűség, kinek-kinek kedélye vagy sebesülése szerint elragadó vagy elernyesztő kaleidoszkópjáték.

Mit tegyek? Vagy: Miért tegyem? – nem ilyen helyekre való kérdések.

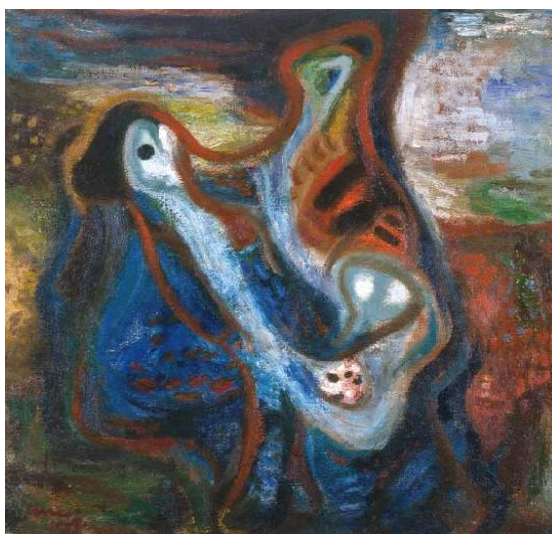
Korniss Dezső: Szentendrei motívum

Széchenyi István egy leveléből

Gyakran mondják, Isten segítségével! Én azt hiszem, nem megy *Isten kegyelme* nélkül; de segítséget előzetesen adott az embernek a józan észsel, melyet neki kiosztott. A gépész, a gazdálkodó, aki Isten segítségére vár – ez utóbbi csupán esőre és napsütésre –, már eleve elveszett ember; mert Isten azt mondja: kalkulálj jobban, és ne misztifikáld magadat és másokat, vagy visszaveszem józan belátó-készségedet, és adok neked helyette szénát.

Martin Buber Irigység

Egyszer a berdicsevi rabbi az utcán odalépett egy emberhez, aki valamely magas hivatalt viselt, és amilyen hatalmas, ugyanolyan gonosz is volt. Megfogta a kabátja szélét és így szólt hozzá: „Uram, irigyellek. Ha megtérsz, minden folt, ami rajtad van, fénysugárrá válik, és te magad merő ragyogássá leszel. Uram, irigyellek a te nagy fényességedért!

Ámos Imre: Jó és rossz

Thomas Mann
Buddenbrook-ház
(részlet)

Egy napon négy óra hosszat fokozódó megrendültséggel olvasott egy könyvet, mely félig keresve, félig véletlenül került a kezébe... Évekkel ezelőtt vásárolta meg alkalmi áron a könyvkereskedőtől, meglehetősen vastag, sárgás hártya-papírosra rosszul nyomtatott, rosszul összefűzött munka, csupán második része egy világhíres metafizikai rendszernek... Levitte magával a kertbe, és most mélyen elmerülve forgatta a lapokat...

Valami ismeretlen, nagy hálás elégedettség töltötte el. Hasonlíthatatlan elégtételt érzett, látva, hogyan ejti hatalmába egy hatalmas, fölényes elme az Életet, ezt az erős, kegyetlen és gúnyos életet, hogy leigázza és halálra ítélje. A szenvedő ember elégtételét érezte, aki örökös szégyennel és rossz lelkiismerettel rejtegette fájdalmát az Élet ridegsége és keménysége elől, és váratlanul egy nagy és bölcs lélektől elnyeri azt az alapvető és ünnepélyes jogot, hogy szenvedhessen a világtól – ettől a minden elgondolható világok legjobbjától, amelyről játszi gúnnyal bizonyítottatott be, hogy a legrosszabb minden elgondolható világok között.

Eleinte több oldalt olvasatlanul átlapozott, és sietve, mintegy öntudatlan mohósággal a fő dolog, a voltaképpeni lényeg után áhítozva, csak egyik-egyik fejezetet, amelyik éppen lekötötte a figyelmét, fogadta magába. De azután egy terjedelmes fejezetre bukkant, azt az első betűtől az utolsóig elolvasta, összeszorított ajakkal, összevont szemöldökkel, komolyan olvasott, arcán mélységes, szinte bódult komolyság tükröződött, megszűnt körülötte az egész élet. A fejezetnek a címe pedig az volt: „A halálról és annak viszonyairól valódi énünk elpusztíthatatlanságához.”

Néhány sor volt még hátra, amikor négy óra tájt a szobalány jött a kerten át, és asztalhoz hívta. Bólintott, elolvasta a hiányzó pár mondatot, becsukta a könyvet, és körülnézett. Úgy érezte, mintha egész valója óriásira kitágult volna, és nehéz, homályos részegséggel telt volna meg; elméjét tökéletes mámor felhőzte be, ami kimondhatatlan új, csábító és ígéretes volt, és hasonló az első, reménykedő szerelmi gerjedelmekhez. De mikor a könyvet hideg és reszkető kézzel a kerti asztal fiókjába rejtette, feje forró volt, különös nyomás, aggasztó feszültség ülte meg, mintha belülről szét akarná vetni valami, és képtelen volt egyetlen befejezett gondolatra.

„Mi volt ez?” – kérdezte magától, mialatt bement a házba, fölment a lépcsőn, és az ebédlőben helyet foglalt övéi közt. Mi történt velem? Mit hallottam? Micsoda szózat nyilallt belém, Thomas Buddenbrookba, a városi szenátus tagjába, a Johann Buddenbrook gabonakereskedő cég főnökébe? Nekem szólt ez? El tudom én ezt viselni? Nem tudom, mi lehetett. Csak azt tudom, hogy sok, túl sok az én polgári agyamnak.

A lenyűgözöttségnek az érzése, ez a súlyos, homályos, bódult és gondolattalan lelkiállapot uralkodott rajta egész nap. Aztán este lett, korán lefeküdt, nem bírta tovább fejét a vállán hordani. Három órát aludt, mélyen, oly feneketlenül mélyen, ahogy még soha életében. Azután felébredt, azzal a metsző, édes ijedelemmel, amivel a bimbózó szerelem riasztja fel a magányos embert. Körülötte fekete éjszaka volt, mert a függönyök a két magas ablakon

szorosan össze voltak vonva. Mély csöndben, lanyhán terpeszkedő fülledtségben feküdt hanyatt, és belebámult a sötétségbe. Hirtelen úgy rémlett neki, mintha a sötétség szétfoszlana, tátongó rés nyílna az éj bársonyfalán, és a világosság mérhetetlen mély, örökké való távolbatekintése bontakoznék ki. *Élni fogok!* – szölt Thomas Buddenbrook szinte fennhangon, és érezte, hogyan rázza meg a mélyről feltörő zokogás. Ez az, élni fogok! Az élet győz, és hogy ez az élet nem az én életem, az pusztá tévedés, és ezt a tévedést a Halál fogja helyrehozni. Így van, ez az igazság! Miért? Ennél a kérdésnél az éj ismét összefolyt a szemei előtt. Megint csak nem látott, nem tudott, nem értett semmit. Kis híján imádkozott: csak jöjjön vissza a világosság, világosítsa meg őt. És jött. Mi a halál? Boldogság. Mélységes boldogság, mely csak az oly áldott pillanatokban mérhető fel teljesen, mint ez a mostani. Visszatérés valamely mondhatatlan kínos tévelygésből, szabadulás bilincsek és korlátok közül, jóvátétele egy siralmas szerencsétlenségnek. Elmúlás? Feloszlás? Mi az, ami elmúlik, ami feloszlik? Ez a porhüvely. Ez az ő egyéni valója, ez a balog, csökönyös, suta és gyűlöletes akadály, amely meggátolja, hogy mássá, jobbá lehessen!

Gyűlöltem-e valaha az életet? Csak magamat gyűlöltem, amiért nem bírtam az életet elviselni. De én szeretlek mindnyájatokat, és nemsokára kiszabadulok szűk börtönömből, mely töletek elválaszt; az, ami bennem szeretet, irántatok való, nemsoká felszárnyal belőlem, és egyesül veletek. Sírt. Párnái közé temette arcát, és sírt. Átreszketett rajta az üdvösség mámora, melynek gyötrelmes édességével semmi nem vetekedhet. „Élni fogok!” – suttopta párnáiba és sírt. Ám a következő percben már nem tudta, miért sír. Egyszerre megint nem volt körülte más, csak elnémító sötétség. Vissza fog térni! – bízatta magát. Hiszen itt volt. Enyém volt...

Ámde másnap reggel, amikor felébredt, kissé restelkedve úgy érezte: előző napi eltökélései megvalósíthatatlanok. Későn kelt fel, a városszenátus vitájára kellett mennie. Szellemi erejét ismét lefoglalta ennek a közepes nagyságú kereskedővárosnak az üzleti élete. Soha többé nem jutott hozzá, hogy csak egy pillantást vessen is abba a különös könyvbe, mely annyi kincset rejtett magában. Napjait fölemésztette az ideges pontoskodás, mely az évek során elhatalmasodott rajta. Száz apró dolog, köznapi semmiség. És mintegy két héttel az után az emlékezetes nap után odáig jutott, hogy meghagyta a szobalánynak, hogy azt a könyvet azonnal tegye vissza a könyvszekrénybe. Felhagyott korábbi lelkesedésével, terveivel, abbahagyott mindent azzal, hogy minden Isten kezében van.

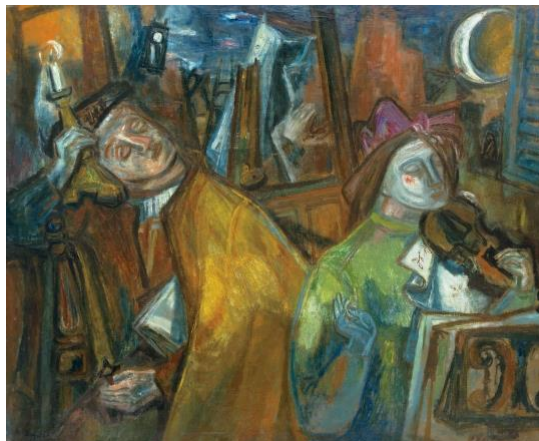
Ámos Imre: Ablakban merengő

Lev Nyikolajevics Tolsztoj
Feltámadás
(részlet)

Ha azt a lélektani feladványt kellene megoldani: mit kell tennünk ahhoz, hogy mai emberek, keresztény, humánus, egyszóval jószívű emberek a legszörnyűbb gaztetteket kövessék el anélkül, hogy a legcsekélyebb büntudatot érezzék emiatt, akkor erre csak egyetlenegy megoldást tudnék: pontosan az kell hozzá, ami van: ezekből a jószívű emberekből kormányzókat, felügyelőket, katonatiszteket, rendőröket kell csinálnunk. Ez pedig kettőt jelent: egyrészt, hogy ezek az emberek meg legyenek győződve arról, hogy van egy *állami szolgálatnak* nevezett rendszer, amelyen belül *úgy* lehet bánni emberekkel, mint a tárgyakkal, mindennemű emberi, felebaráti érzés nélkül; másrészt, hogy ez az állami szolgálat úgy fűzze össze őket, hogy embertársaik ellen elkövetett gaztetteikért *külön-külön – egyiküket se terhelje a felelősség.*

Ezek az emberek ugyanis azt hiszik: van olyan helyzet, amikor szeretet nélkül bánhatnak embertársaikkal. Márpedig ilyen helyzet nincs. Ha nem érzel szeretetet embertársaid iránt, ülj csendben, foglalkozzál a magad dolgával, vagy amivel akarsz, de emberekkel ne. Bíróságokon, minisztériumokban hivatalnokok ülnek, és nagy fizetést húznak azért, hogy hozzájuk hasonló hivatalnokok által jó pénzért megírt könyvek alapján, paragrafusok alá sorolják az általuk megfogalmazott törvények megszegőinek cselekedeteit, s e paragrafusok alapján a törvényszegőket olyan távoli helyekre küldjék, ahol látniuk sem kell őket, s ahol e szerencsétlenek kegyetlen, eldurvult felügyelőknak, börtönőröknek, katonáknak kiszolgáltatva – millió-szám pusztulnak testileg, erkölcsileg.

Nyehljudov megértette, hogy mindez *nem véletlenül* történik *évszázadok* óta: szükségszerű és elkerülhetetlen következménye annak a tébolyult tévhitnek, hogy egyik ember megbüntetheti a másikat. Megértette: az emberevés nem a tajgában kezdődik, hanem a minisztériumokban, az ügyosztályokban és bizottságokban – a tajgában csupán végződik. A bírósági és közigazgatási tisztviselőnek, a terem-biztostól a miniszterig, semmi köze az igazsághoz vagy a nép javához, amelyről papolnak; valamennyiüket csak a rubelek érdeklik, amiket azért fizetnek nekik, hogy megtegyék mindazt, amiből ez a mérhetetlen szenvedés és romlottság ered.

Ámos Imre: Sötét idők

Franz Kafka

A törvény kapujában

A Törvény kapujában őr áll. Ehhez az őrhöz eljő messze földről egy férfi, s bebocsátást kér a Törvény hajlékába. De a kapuőr azt mondja, hogy most nem engedheti be. A férfi gondolkozik, s aztán megkérdezi, hogy hát akkor később beléphet-e majd. – Meglehet – mondja az őr –, de most nem. – Mivel a Törvény kapuja nyitva áll, mint mindig, a férfi lehajol, hogy belessen a kapun. Amikor az őr ezt észreveszi, nevet, és azt mondja: – Ha annyira csábít, kísérelj meg, eredj be a tilalmam ellenére. De jegyezd meg: én hatalmas vagyok. S nem vagyok más, csak a legkisebb kapuőr. Ám teremről teremre örök állnak, egyik hatalmasabb a másiknál. Én magam sem bírom elviselni már a harmadik őr látványát sem. – Ilyen nehézségekre nem számított a messziről jött férfi, hisz a Törvénynek, gondolja, mindig és mindenki számára elérhetőnek kell lennie, de amikor most jobban megnézi a szörmebundás kapuőrt, nagy sasorrát, hosszú, gyér, fekete tatár szakállát, mégis úgy dönt, hogy inkább vár, amíg engedélyt nem kap a belépésre. Az őr leülteti egy zsámolyra, oldalt a kapu mellé. Ott ül napokig, évekig. Sok mindent megpróbál, hogy bebocsássák, s kifárasztja az őrt könyörgésével. A kapuőr gyakran kisebb kihallgatásokon vallatja, szülőföldjéről és sok egyébéről kérdegeti, ám ezek részvétlen kérdések, mint a nagyurak kérdései, és a végén újra és újra azt mondja neki, hogy még nem engedheti be. A férfi, aki útjára sok mindennel felszerelte magát, arra költi mindenét, a legértékesebb holmiját is, hogy megvesztegessen a kapuőrt. Az ugyan mindent elfogad, de közben azt mondja: – Csak azért fogadom el, hogy azt ne hidd: valamit elmulasztottál. – A sok-sok év során a férfi szinte szakadatlanul figyel az őrt. Megfeledkezik a többi őrről, s úgy érzi, csak ez az első őr akadályozza meg belépését a Törvény hajlékába. Az első években hosszan átkozza a szerencsétlen véletlent, később, ahogy öregszik, már csak magában dűnnyög. Gyerekessé válik, s mivel éveken át tanulmányozta a kapuőrt, s már szörmegallérja bolháit is ismeri, még a bolháknak is könyörög, hogy segítsenek rajta, bírják jobb belátásra az őrt. Végül meggyengül a szeme világa, s nem tudja, valóban sötétedik-e körülötte, vagy csak a szeme káprázik. Ám most egyszerre fényt lát a sötétben, kiolthatatlan fény árad a Törvény kapujából. Most már nem sokáig él. Halála előtt kérdéssé sűrűsödnek agyában az itt töltött egész idő tapasztalatai; ezt a kérdést eddig még sosem tette föl a kapuőrnek. Int neki, mert merevedő teste már fölegyenesedni sem tud. Az őrnek mélyen le kell hajolnia hozzá, mert a nagyságkülönbség nagyon megváltozott a férfi kárára. – Mit akarsz még most is megtudni? – kérdezi a kapuőr. – Telhetetlen vagy. – Mindenki a Törvényre törekszik – mondja a férfi –, mi az oka, hogy e sok-sok év alatt senki sem kért rajtam kívül bebocsátást? – Az őr látja, hogy a férfi már a végét járja, s hogy elhaló hallását még elérje a szó, üvöltve mondja: – Itt nem mehetett be senki más, mert ezt a bejáratot csak neked szánták. Most megyek és becsukom.

Rembrandt: Elmélkedő tudós

II.

Ámos Imre: Angyal harsonával

Martin Buber Az ősfény

Elimelekh rabbi mondotta: – Mielőtt a lélek e világ légtérébe lép, minden világon végigvezetik. Végül megmutatják neki az ősfényt, amely hajdan, a világ teremtésekor mindent bevilágított, de Isten elrejtette, amikor az ember elkárhozott. Miért mutatják meg a léleknek ezt a fényt? Azért, hogy attól kezdve állandóan arra vágyakozzék, hogy elérje, és földi élete során fokról fokra megközelítse. És azokba, akik elérik, a caddikokba, behatol a fény, és belőlük ismét a világba sugárzik. Ezért lett egykor elrejtve.

Ámos Imre: Hajnalvárás

Franz Kafka Útrakelés

Megparancsoltam, hozzák elő az istállóból lovamat. A szolga nem értett. Magam mentem az istállóba, megnyergeltem a lovat, nyeregbe szálltam. Távolból trombitahangot hallottam, megkérdeztem a szolgát, mit jelent. Nem tudott semmit, nem hallott semmit. A kapuban feltartóztatott, és megkérdezte: – Hová lovagolsz, uram?

– Nem tudom – mondtam –, csak innen el, csak innen el. Örökké innen el, csak így érkezhetek célomhoz.

– Ismered tehát célodat? – kérdezte.

– Igen – feleltem –, hiszen mondtam: „Innen el”, ez a célom.

– Nem viszel eleséget se magaddal? – kérdezte.

– Nincs rá szükségem – feleltem –, ez az út olyan hosszú, hogy éhen halnék, ha útközben nem kaphatnék valamit. Nem vihetnék annyi eleséget, hogy kitarson. Hiszen, szerencsére, roppant út ez valóban.

Krisztus születése (18. század végi görög ikon)

Martin Buber
Az elrontott köntös

Egy szabónak egyszer egy magas rangú tiszt felesége számára kellett volna ruhát készítenie, azonban nem bírt megbirkózni a feladattal, ezért megszidták és elkergették a háztól. A szabó elment a kobryni rabbihoz, tanácsát kérte, mitévő legyen, hogy ne veszítse el előkelő megrendelőit. – Keresd föl még egyszer a tisztet – mondta a caddik –, és kérdezd meg, nem kezdhetsz-e előlről a munkát. Fejtsd föl a varrást, és állítsd össze újra a darabokat. – A szabó ennek megfelelően cselekedett. A ruhát, amit elbizakodottságában elrontott, most aggodalommal és alázatosan újra megvarrta, és sikerrel járt. – A kobryni rabbi gyakran és szívesen mesélte el ezt a történetet.

Ámos Imre: Jákob lajtorjája

Lev Nyikolájevics Tolsztoj
Háború és béke
(részlet)

Éjfélen túl járt az idő. Ez volt az a napszak, amikor Platon Karatejev rendszerint magához tért lázrohamai után, ilyenkor különösen élénk volt. Történeteket mesélt.

Hát, kedves barátom, ez a történet egy öreg kereskedőről szól, aki istenfélő, erkölcsös életet élt családotul, és egyszer, egy gazdag kereskedőtársával Makarijhoz indult. A két kereskedő megszállt egy fogadóban, mind a ketten elaludtak; másnap a kereskedő társát halva találták: valaki megölte és kirabolta. A véres kést is megtalálták az öreg kereskedő párnája alatt. A kereskedőt elítélték, megkorbácsolták, kiszakították az orra lyukát (így tartja a rend – mondta Karatejev), aztán kényszermunkára száműzték. Hát, kedves barátom, eltelik vagy hat esztendő, vagy tán még több is az óta az eset óta. Él-éldegél az öreg, beletörődik a sorsába, ahogy kell, nem tesz semmi rosszat. Jól van. Éjszakánként össze-összegyűltek a fegyencek, ahogy mi, köztük az öreg is. Arra fordult a szó, ki mi miatt szenved, mit vétett az Isten ellen.

Kezdték mondani: ez egy embert ölt meg, az kettőt, emez gyújtogatott, amaz csak megszökött katonáéktól, szóval bűne nincs. Kérdik aztán az öregtől is: hát te miért lakolsz, öreg? Én, kedves barátaim, azt mondja, csak a magam meg az emberek vétkéért bűnhődök. Mert én nem oltottam ki senki életét, a máséhoz ujjal se nyúltam, inkább még ruhát adtam szűkölködő felebarátaimnak. Én, édes barátaim, kereskedő voltam; nagy vagyonom volt nekem. Így meg így – sorolja tovább. El is mondta nekik rendre, hogy esett az egész dolog. De én magam miatt nem búsulok. Úgy látszik, meglátogatott az Isten. Csak egy a bánatom, azt mondja: sajnálom az én öreg páromat meg a gyermekeket. Ríva is fakadt az öreg. Hogy, hogy nem, de ott volt köztük az az ember is, aki megölte a kereskedőt. Hol történt ez, öreg? Mikor, melyik hónapban? – mindent sorra kértett. Megsajdult a szíve. Odamegy az öreghez, és ezenmódjára a lábához esik. Én miattam sínylődöl itt, öreg, azt mondja. Való igaz: ártatlanul szenved ez a szegény öreg, fiúk, azt mondja. Én követtem el azt a tettet, én tettem a fejed alá a kést, mikor aludtál. Bocsáss meg nekem, öreg, az istenre kérek.

Karatejev elhallgatott, boldogan mosolygott, és a tűzbe bámulva megigazgatta a fahasábokat.

Azt mondja az öreg: bocsásson meg tenéked az Isten, mert mi mindnyájan gyarlók vagyunk, lakolok most én a magam vétkéért is. És ő maga is keservesen sírva fakadt. Mit szólsz hozzá, sólyommadaram – mondta Karatejev, és arcán egyre fényesebben ragyogott az elragadtatás mosolya, mintha abban rejlene az egész történet veleje, amit most készül mondani –, mit szólsz hozzá, sólyommadaram: a gyilkos jelentkezett a hatóságnál. Én, azt mondja, hat ember életét oltottam ki (mert nagy gonosztevő volt), de ezt az öreget sajnálom a legjobban. Ne senyvedjen tovább én miattam. Amit vallott, papírra tették, az iratot aztán rendje-módja szerint elküldték. De hát sokáig tartott, amíg egyik hatóság a másiknak írogatott, még a cár elébe is eljutott a dolog, csak akkor tettek igazságot. De végre-valahára megjött a cár parancsa: ki kell engedni a kereskedőt, kárpótolni kell annyival, amennyit a törvény kiszabott rá. Megjött a papiros, kezdték keresni az öreget. Hol az öreg, aki ártatlanul szenved? Mert írás jött a cártól. Kezdek hát keresni. – Karatejev állta megremegett. – De az Isten már előbb megbocsátott neki, meghalt. Úgy biz a', sólyommadaram – fejezte be Karatejev, és szótlanul mosolyogva sokáig nézett maga elé.

Egry József: Aranykapu

Fioretti
Kilencedik fejezet
(Assisi Szent Ferenc egy legendája)

A szerzet kezdetén Szent Ferenc egyszer Leó testvérrel oly kolostorban tartózkodott, hol nem volt könyvük, melyből a zsolozsmát olvashatták volna. Ezért aztán, mikor eljött az éjféli könyörgés órája, Szent Ferenc így szólt Leó testvérhez: Drágalátosom, nincs breviáriumunk, melyből a vecsernyét végezhetnők, de hogy az időt mégis Isten dicséretével töltsük, én majd ismételten előmondok valamit, te pedig úgy felelgetsz arra, amint utasítalak: ámde jól vigyázz, a szavakat meg ne változtasd, hanem mindig akként beszélj, amint tőlem hallod. Én például ezt mondom: Ó, Fráter Ferenc, te világeletemben annyi gonoszt cselekedtél, oly sok bűnt követtél el, hogy méltó vagy a pokolra. Te erre, Leó testvér, így válaszolsz: Valóban megérdemled, hogy a pokol fenekén gyötörtessél. Leó testvér galamb-együgyűséggel mondá: Szívesen, atyám; kezd csak Isten nevében!

Ekkor Szent Ferenc hozzáfogott mondókájához: Ó, Fráter Ferenc, te világeletemben annyi gonoszt cselekedtél, oly sok bűnt követtél el, hogy méltó vagy a pokolra. Mire Leó testvér: Isten annyi jót mivel általad, hogy ezért a mennyországba fogsz jutni. Mondá Szent Ferenc: Ne így, Leó testvér! Mikor ezt mondom: Fráter Ferenc, te annyi gonoszt cselekedtél Isten ellen, hogy méltó vagy sújtoló átkára, válaszolj: Valóban megérdemled, hogy a kárhozottak közé vettessél. Leó testvér mondá: Szívesen, atyám. Ekkor Szent Ferenc keserves sirással, sóhajokkal, mellét verdesve, fönnszóval mondá: Ó, égnek és földnek Ura, Istene, annyi gonosságot és bűnt követtem el ellened, hogy teljességgel méltó vagyok haragodra. Leó testvér meg ekként válaszolt: Ó, Ferenc testvér, Isten megdicsőít téged, s az áldottak között is kiváltképpen áldott leszel.

Szent Ferenc fejét csóválta, hogy Leó testvér mindig az ellenkezőjét erősítgeti annak, amit ő akar, s korholva mondá: Lám, mért nem úgy felelsz, amint tanítalak? Most pedig a szent engedelmességre paracsolom, hogy úgy válaszolj, amint a szót szádba adom. Íme, én azt mondom: Ó, szerencsétlen Fráter Ferenc, azt hiszed, hogy az Isten irgalmas lesz hozzád, holott annyit vétkeztél az irgalmasság Atyja és minden vigasztalás Istene ellen, hogy bizony nem vagy méltó, hogy irgalmasságot találj! Leó testvér, édes juhocska, te erre így felelj: Semmiképpen sem vagy méltó arra, hogy irgalmasságot találj. De mikor Szent Ferenc mondá: Ó, szerencsétlen Ferenc, stb., Leó testvér így válaszolt: A mennyei Atya, kinek könyörülete meghaladja bűneidet, nagy irgalmasságot fog cselekedni veled, s méghozzá sok kegyelemben is lesz részed. Erre a feleletre Szent Ferenc gyöngéd nehezteléssel s türelmes fellobbanással mondá Leó testvérnek: Hogy mertél az engedelmesség ellen véteni, s annyiszor éppen az ellenkezőjét mondani annak, amit parancsoltam? Leó testvér nagy alázatossággal és tisztelen mentegetődzött: Isten a tanúm, atyám, mindannyiszor eltökéltem, hogy úgy fogok felelni, amint parancsoltad, de az Isten oly szavakra nyitja meg ajkamat, amelyek neki, s nem olyanokra, amik nekem tetszenek.

Ezen Szent Ferenc csodálkozott, és mondá Leó testvérnek: Kérlek, drágám, ezúttal úgy válaszolj, amint mondom. Viszonzá Leó testvér: Mondd tehát, Isten nevében, mert ezúttal bizonyára úgy fogok felelni, amint kívánod. És Szent Ferenc zokogva mondá: Ó, szerencsétlen Fráter Ferenc, azt hiszed, hogy az Isten irgalmas lesz irántad? Válaszolá Leó

testvér: Sőt, nagy kegyelmet is nyersz Istentől, s örökre megdicsőít, mert aki magát megalázza, fölmagasztaltatik, s én nem mondhatok egyebet, mert az Isten beszél ajkam által.

És így, ezzel az alázatos versengéssel, sok könnyhullatással és lelki vigasztalással virrasztottak napkeltéig.

Egry József: Vörös nap

Mikes Kelemen

206. törökországi levél

Rodostó, 29. decembris 1757.

Ismét a halálról kell írnom, mert Csáki úrnak hatodik a szava igen elnehezedvén, hetedik 11 órakor reggel meghala 81 esztendő s korában. Csaknem holtig, vagyis holtig egészséges volt, nem volt szüksége se doktorra, se orvosságra. Azt nem mondhatni felőle, hogy ezért holt, amazért holt meg, mert ilyen betegsége volt, mert az orvosság nem volt jó, mivel csak azért holt meg, mert az Isten elvégezte, hogy minden ember meghaljon. Utolsó generálisa volt Rákóczi Ferencnek. Már mi csak ketten maradtunk Zai úrfival, mi vagyunk a legutolsók, mert legutoljára hagyott minket az Úristen, mire, meddig, ő tudja. Elég a', hogy adjunk hálákot néki, hogy megadta ezt az esztendőt eltöltenünk, és kérjük, hogy ne hagyja el ezután is a szegény bujdosókat, el nem fordítván szent szeméit róllok. De ne szájjal, hanem szívvel kérjük; mert az emberek a szájat hallgatják meg, de az Isten a szívet tekénti, valamint történt egy szent remetével.

Egy püspök a tengeren utozván, a hajósok egy sziget mellé a hajót megkötik, a püspök maga multságára a szárazra kimegyen. Amint alá s fel járna, egy kis gunyhócskát lát a fák között, gondolá, hogy talám valamely ember laknék ott. Egy kis ablakocskához közelítvén csak csendesén, emberszót halla, és mintha valaki imádkoznék. De mint elcsudálkozék, hogy az, aki bent volna, eszerént imádkozék: átkozott legyen az Isten. Ezeket a szókat pedig szüntelen mondja vala. A püspök nem állhatván, bémene az emberhez, és mondá néki: atyámfia, ne azt mondjad, hogy átkozott az Isten, hanem áldott az Isten. A remete úgy kezdé mondani. A püspök, hogy erre megtanította volna, visszatére a hajóhoz, és megindula a hajó. A remete pedig azalatt elfelejté, amit tanult volt, és észrevévén, nagy sebességgel kezdé a

püspök után futni. A hajó távol vala már a parttól, de a remete nem vigyázva arra, ha a földön vagy a vízen futott-é, néki csak az imádság volt az esziben. A püspök és akik a hajóban valának, nagy csudálkozással láták, hogy a remete a tengeren futna utánok. Aki is a hajót béérvén, kiáltá a püspöknek, hogy elfelejtette volna az imádságot. A püspök látván a nagy csudát, mondá néki: atyámfia, csak úgy imádkozzál, amint eddig imádkoztál. Ebből a példából látjuk, hogy az Isten a szív imádságát szereti, és nem a szónkra figyelmez. Én is szívesen kívánom kedves nénémnek az újesztendőt egészségben elérni. Amen.

Egry József: Balatoni naplemente

Weöres Sándor
A teljesség felé
(részlet)

Az őstudás

Az egyetlen igazi tanulás: a lényünkben szunnyadó tudásnak tevékeny ébresztése.

Az emberalkatban rejlő őstudás lényegileg mindenkiben azonos, érvénye teljes. Az őstudás az egyetlen alkalmas alap; ami rajta alapszik, ronthatatlan, ami elgondoláson alapszik, szétmálló.

Az őstudás végtelenül egyszerű, olyannyira, hogy szavakba nem is foglalható. Megegyezik vele minden, ami szükséges, nyugodt, szilárd; ellentétben van vele minden, ami csábító, izgága, hemzsegő.

Szembe-fordított tükrök
(részlet)

Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.

Meztelenség

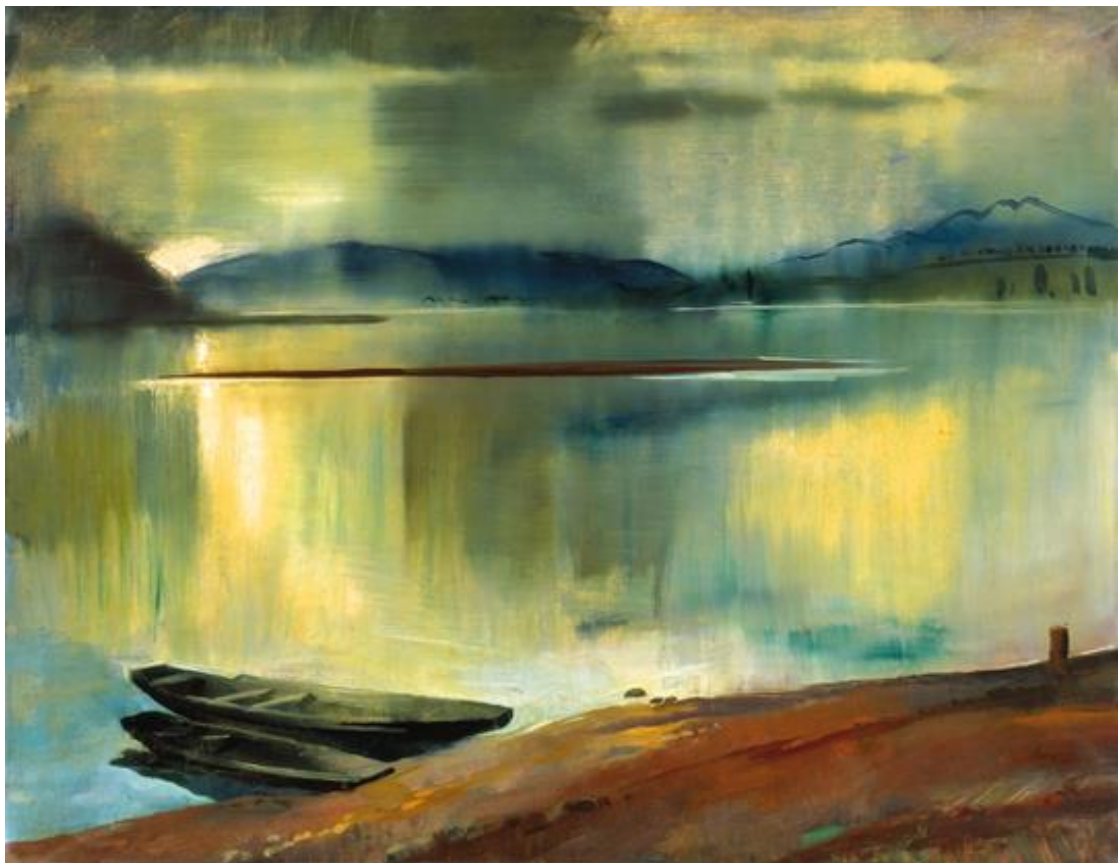
A teljességet elérni végtelenül könnyű és végtelenül nehéz. Oly könnyű és oly nehéz, mint ezt a három szót kimondani hazugság és öncsalás nélkül: „Teljesen tiszta vagyok.” De vannak, igen kevesen, egyszerű szegény emberek, kik anélkül, hogy tudnának róla, a teljességet birtokolják. Minden érzésük, gondolatuk, szándékuk tiszta, minden jó nekik úgy, ahogy éppen kínálkozik: ha veszíteniök kell, vagyontárgyat, egészséget, családtagot, életet: abba is nehézség nélkül belenyugodnak. Életük csendes-vidám, békéjük nem sértheti senki és semmi. Szavaikból nem sokat meríthetsz, de a lényükből magát a mindenséget.

Ezek a békés, boldog emberek nem fognak a teljességbe, a mennybe jutni: máris ott vannak, nincs az a hatalom, mely valamit is adhatna még nekik, vagy elvehetne tőlük. Végtelen magas hegyen élnek, ahonnan nincs tovább.

Székely Magda

Jelenidő

Nincs naplemente Csupa fény
évek vonulnak boldog évek
Folyamatos feltámadás
függőleges fényében élek

Szőnyi István: Ladikok

Kosztolányi Dezső

Világvége

– Szoktál-e te álmodni a világ végéről? – kérdezte tőlem Esti Kornél. – Szóval, te is szoktál. Én évenként átlag ötször-hatszor véget vetek a világnak álomban, megsemmisítem a földgolyót, mint azokat a homokgombócokat és sárkupacokat, melyeket gyermekkoromban gyúrtam a tóparton, aztán egy vonalzóval kegyetlenül kettévágtam.

Sok ilyen álombeli világ végére emlékezem. Volt sötét, a pokol minden sötétségével. Volt fényes, a mennyország minden fényével. Volt bibliaian komor és ünnepélyes. Ám az a világvége, melyről utóbb álmodtam, abban különbözik a többitől, hogy olyan valószerű volt, mint egy jó írásmű, mely a hihetlent és túlvilágit hétköznapi keretbe helyezi, tények és adatok közé, és éppen ezzel teszi megrázóvá. Meghallgatnád?

Hát az úgy történt, barátom, hogy egy nyári délután, körülbelül fél hét felé az Erzsébet körúton sétáltam. Éppen be akartam térni a kávéházba, hogy lekenjek egy színházi cikket, amikor észrevettem, hogy a gyalogjárón kisebb-nagyobb csoportok verődnek össze, s az emberek kinyújtott nyakkal, riadtan az ég egy pontjára néznek, kelet felé, s mutogatnak is arra, suttognak is valamit, de még halkán, s nem tudhattam, hogy mit. Ismerem az ilyen pesti csoportosulásokat. Egy gyermek eleresztette léggömbjét, azt lesik, vagy egy furcsa, külföldi repülőgépet, vagy egy levegővel fölfújott papírzacskót, melyet ide-oda táncoltat a szél, vagy semmit, csak ugratják, bolondítják egymást. Nem is törődtem velük. De amint tovább haladtam, én is megpillantottam azt, amit ők, s ekkor elhidegdedtek ujjaim a rémülettől, és gyökeret vert a lábam.

Mi volt az, amit bámultak? Egészen jelentéktelen dolog. Egy kis fénypont az ég keleti sarkán, kék és halvány, olyan, mint a kórházban a betegek villanymécse, nem is nagyobb annál. De rosszul mondtam. Alighogy megállapítottam ezt, már nagyobb volt nála, és sokkal izzóbb, akkora, mint az öklöm, s úgy ragyogott, mint egy ívlámpa. Szemlátomást közeledett. Egyelőre csönd volt, mint végzetes politikai változások előtt, amikor élet és halál van kockán, s a levegőbe akasztófák meredeznek. De a következő pillanatban már üvöltözni kezdett a tömeg, az égre kiáltott, kitárt karral, s vak tájékozatlanságában kapualjakba menekült. A villamosok megálltak. Lovasrendőrök vágattak elő peckesen, kivont karddal, de csakhamar ők is belesodródtak a rémüldöző csöcselékbe, s elhányták kardjukat. Tűzoltók és katonák gépkocsijai süvöltöttek vészes túlköléssel, immár merőben céltalanul, mert maguk se tudták, hogy mit kell oltaniok és oltalmazniok, s kik ellen kell harcolniok. Valaki fölfedezte, hogy hajára finomra őrölt, ismeretlen vegyi eredetű kék por száll, s arca, keze, homloka is kék lesz, mint a rejtélyes égitest, mely most már óriási tányékként izzott az égbolton. Az izgalom tetőfokára hágott. Mindenki a kezitükrében bámulta kék arcát. Leáldozott a nap, de a hőség nem csökkent, emelkedett. Telefonozni akartunk valahová, de nem tudtuk, hogy hová. Az utcai telefonfülkéket megostromolták. Mindenki mással beszélt. Maga a központ is mással beszélt, a világmindenséggel keresett összeköttetést, hiába, hogy mitevő legyen. Bögő hangszórók nyugalomra intették a közönséget.

Végre megjelentek az újságokban az első jelentések, fehérén lobogva, mint sirályok a viharban. *Csend, rend* – kiabálták az újságok régi tekintélyükre támaszkodva, de maguk is eszeveszett izgalommal. Nem adhattak egyéb tanácsot olvasóiknak, mint hogy belső forráságukat ásványvízzel csillapítsák. Ezen kívül küldték be hátralékos előfizetési díjukat, mert az újság még ilyen körülmények között is a legszebb ajándék, a legmegbízhatóbb barát és a legnemesebb szórakozás. Szélhámós patikusok, akik egy életen át nem tudták eladni

kotyvalékaikat, az utcán árusították idegcsillapító szereiket a „világ vége” nevű nyavalya ellen, s megittatták a hiszékenyekkel raktáron maradt hashajtóikat, hánytatóikat és hajszeszeiket. Este kilenc órakor a greenwichi csillagvizsgáló igazgatója rádióvilágszózatot intézett az emberiséghez. Szavainak igyekezett bizonyos higgadt méltóságot és tudományos mázát adni, de lépten-nyomon kitetszett, hogy ő, aki számon tartja az égbolt minden rendes lakással bíró, megbízható csillagát és kóbor, büntetett előéletű, többszörösen körözött csirkefogó-üstökösét, nem is sejtí, hogy micsoda ez a kék és forró kalandor, ez az égi szörny, mely minden előzetes bejelentés nélkül látogatta meg a földet, és végromlással fenyeget mindnyájunkat. A veszélyt nem lehetett titokban tartani. Éjjélkor egy párizsi tudós minden köntörfalazás nélkül tudatta a világgal: itt az utolsó órája, s ha az égitest közeledése ilyen ütemben folytatódik, aminek ellenkezőjére semmiféle reménység sincsen, akkor három nap múlva megszűnik minden élet, s leghelyesebb, ha valamennyien elkészülünk az együttes és főséges halálra. Az ő véleményét, melyet később egy amerikai csillagász pontos számítással ellenőrzött és helybenhagyott, az újságok szűkszávú különkiadásban jelentették meg.

Bevallom, ekkor már fölöttébb untam a huzavonát, nem érdekelt többé sem az emberiség sorsa, sem a saját sorsom, s fáradtan, elcsigázva hazafelé bandukoltam. Elhatároztam, hogy otthon majd farkasszemet nézek a valósággal. Lámpát se kellett gyűjtanom. Dolgozószobámba oly éles kék fény nyilallt be, mint a capri Kék-Barlangba a legragyogóbb napsütésben. Órákig járkáltam le s föl, hátratett kézzel. Tétováztam, hogy mihez is kezdjek. Írni nem volt kedvem. Kinek és minek? Végrendeletet hagyjak hátra? Ez éppoly ostobaság volna. Inkább ittam. Volt nekem egy hollandi kakaóliköröm, melyet egy hóbortos, teljesen beszámíthatatlan tisztelőmtől kaptam. Mindig takarékoskodtam vele, mert drága, ritka zamatú ital, nekem valóságos ambrózia, s ma úgyszólván beszerezhetetlen. Lassanként kihörpintettem az egészet. Ettől világosság gyulladt agyvelőmben. Enni is kívántam. Orvosaim az utolsó próbareggelím óta eltiltottak a nehéz, fűszeres ételektől. Lekanyarítottam magamnak egy darab szalámit, háromujjnyi vastagon, úgy, ahogy szeretem, s mohó fogakkal haraptam belé, fittyet hányva minden következménynek. Kitűnő közérzetem támadt. Ezt csak az zavarta, hogy velem szemben a dolgozószobám falán a *Kompozíció* című futurista festmény kacsintott rám. Welly Pepi tisztelt meg vele, aki a tehetetlenséget mindig sikeresen egyesítette a tébollyal. Gyomromból utáltam ezt a mázsolmányt, de eddig nem volt szívem a szemébe vetni. Welly Pepi különböző ürügyeken havonta egyszer bekukkantott hozzám, kémszemlére, hogy még nálam lóg-e a képe. Most zsebkésemmel szíjakká metéltem a vásznat. A levegő tisztult.

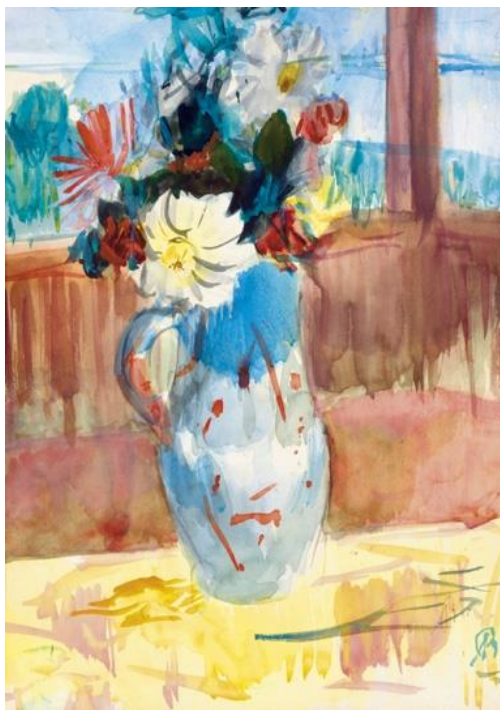
Miután így elkészültem a testiekkel, a lelkiekre vettem szememet. Két levelet írtam. Az egyik levelet Katicának írtam, aki egy életen át azt hitte rólam, hogy szeretem. Közöltem vele, hogy egyáltalában nem szeretem, és nem is szerettem soha, szakítok vele, nem is óhajtom látni soha többé. A másik levelet Violának írtam, akitől istentelen kezek elszakítottak. Bevallottam neki, hogy csak őt szeretem, hűséget esküdtem arra a három napra, mely számunkra az élet és az örökkévalóság. Ez megnyugtató.

Még valamit elintéztem. Évekkel ezelőtt, tudod, kétezer pengő előleget kaptam egy zsvány kiadótól, hogy egy húszíves könyvet írjak valami politikai tökfilkőről, s századunk legnagyobb elméjének és jellemének tüntessem föl. Ez az előleg azóta súlyos kölönként csörömpölt rajtam. Valahányszor kicsavartam töltőtollam, eszembe jutott a politikai tökfilkó s vállalt, de folyton halogatott kötelességem, a lelkem megbénult, s nem tudtam dolgozni. Én, ahogy ismersz, előleget sohase adtam vissza. Még heveny örületemben se tennék ilyesmit. Még talán álmomban sem. De most, hogy a világ végéről álmodtam, megtettem. Tüstént visszaküldtem kétezer pengő előleget a zsvány kiadónak egy gyorsküldőncel, s meghagytam, hogy még álmából is zörgesse föl.

Jaj, mennyire megkönnyebbültem. Nem kell többé élnem, tehát élhetek. Nem kell többé írnom, tehát ismét írhatok. Élni kezdtem, barátom, azonnal, lelkemben az édes Violával, s írni kezdtem, nem törődve azzal, hogy nincs többé olvasó, tiszteletdíj és dicsőség, csak írtam, írtam, a vészes, egyre növekvő csillagzat előtt, a pokoli hőségben, esztelenül és boldogan, egész hajnalig, s belemámorosodtam az örömben, a háromnapos jövőmben és munkámba. Mert jegyezd meg, hogy csak az élhet, aki teljesen el van készülve a halálra, s mi, ostobák, azért halunk meg, mert csak az életre készültünk el, és mindenáron élni akarunk. A rend, melyet magad körül látsz, voltaképp rendetlenség, s a rendetlenség az igazi rend. A világ vége pedig a világ kezdete. Ezt akartam közölni veled.

Szónyi István: Dunakanyar

Bernáth Aurél: Virágcsendélet

És egy kis zene...

Madaras Gergely